

1913 APRIL 2

ANUL V.

1913

Nr. 1

REVISTA POLITICĂ ȘI LITERARĂ

DIRECTOR-PROPRIETAR-EDITOR: AUREL CIATO.

BLĂJ

(BALĂZSFALVÁ)

CUPRINSUL:

Ă. Ciato	Intrând în noul an...
George Coșbuc	Odysea (Cântal XXIII fragment)
D. Nanu	Portret (poesie)
M. Străjanu	Goethe ca filosof și ca om de știință.
C. Moldovanu	Floare de lămâiță (nuvelă)
I. P. Floranția	Decebal (roman original istoric)
D. Nanu	Phedra (tragedie-fragment)
P. Papazissu	Cântece orientale (poesie)
Ă. Ciato	Cronica politică (Răsb. balcanic)
C. Moldovan	Pentru d-nul poet (Nuvelă)
	In amurg (poesie)
T. M. *	Trandafir veșted (poesie)
Dr. Victor Macavei	Bigamie sau ce? (Răspuns dlui Dr. I. Urban-Iarnik)
D. Nanu	Povara crucei (poesie)
I. Corbu	Forma a II-a participială a verbului „a fi“
	Cântece (poesie)
D. Nanu **	Glasul cascadei (poesie)
Virginia Crivas	Vii toamnă
	Inform. literare; Cărți și reviste.

Bibl. Univ. Cluj
Nr. 1525-1922

REVISTA POLITICĂ ȘI LITERARĂ

DIRECTOR-
PROPRIETAR-
EDITOR:
AUREL CIATO.

•U•

CU COLABORAREA DOMNILOR:

Ioan Țgârbiceanu, Aurel P. Bănuțiu, Lucian Bolcaș, Dr. Caius Brediceanu, Țlesandru Ciura, Maria Cunțan, N. Dunăreanu, Ion Gorun (Țl. Hodoș), Dr. Em. Grigorovitză, Dr. Vasile Hâncu, Dr. Casiu Maniu, Dr. Iuliu Maniu, Ț. Melin, Dr. Vasile Meruțiu, Corneliu Moldovan, Dr. Valer Moldovanu, D. Nanu, Dr. Voicu Nițescu, Vasile C. Osvadă, Teodor Raica, Horia P. Petrescu, Aurel C. Popovici, Ionel Pop, Mihail Sadoveanu, Dr. Ioan Scurtu, Dr. Ștefan Pop, Dr. Ioan Rațiu, L. Rebreanu, Luca Rusu, M. Străjanu, Gavril Todica, Dr. Țl. Vajda, Dr. Ioan Vajda.

CONDIȚIILE DE ABONARE:

Costul abonamentului pe un an întreg . . . 12 coroane
Costul abonamentului pe $\frac{1}{2}$ an 6 coroane
In România și străinătate, pe un an întreg 20 coroane
In România și străinătate, pe $\frac{1}{2}$ an . . . 10 coroane
Colecția completă de pe anul II. de apariție a „Revistei Politice și Literare“, conținând un bogat și variat material științific, politic și literar din peana celor mai distinși scriitori ai noștri, pe o extensiune de 354 pagini, se poate procura la administrația acestei reviste pentru prețul de numai 8 coroane.

Colecția completă de pe anul III. de apariție a „Revistei Politice și Literare“, pe o extensiune de 372 pagini se poate procura la administrația acestei reviste pentru prețul de 8 coroane.

Colecția completă de pe anul IV. de apariție a „Revistei Politice și Literare“ se poate procura la administrația acestei reviste pentru prețul de 8 coroane.

La redacția „Revista Politică și Literară“ se poate comanda:

„Note și reflexiuni la situația politică a românilor din regatul ungar“
de Aurel Ciato. --- Prețul unui exemplar 1 coroană + 10 fileri porto postal.

Revista politică și literară

apare în fiecare lună

Redacția și administrația :
Blaj — Balázsfalva (Ungaria).

Abonamentul anual 12 cor.
In România și străinătate 20 cor.

Intrând în noul an...

Cu numărul de față „*Revista politică și literară*” intră în anul V. de apariție!

Aruncând o privire asupra acestor patru ani trecuți, asupra muncii ce am depus și a rezultatelor obținute, cumpănind mulțămirea sufletească ce ne a licărit și nouă ici-colo cu toate neajunsurile, greutățile și pierderile, ce am îndurat, — trebuie să mărturisim, că sentimentele, de cari suntem în acest moment cuprinși sunt foarte diferite.

Intemeiată într'un timp, când opinia noastră publică părea atrofiată deja de cele mai obscure vederi, cari adăposteau la umbra lor și lașitate și ignoranță și patimi, când se iveau tot mai spornic între noi într'un nesfârșit complex de variațiuni atâtea simptoame bolnave, cari ne amenințau deja cu descompunere, revista noastră și-a propus să pornească educațiunea politică corăspunzătoare întemeiată pe un moral mai înalt, să contribuie la crearea acelor *ideale mari*, cari să ne ridice de o potrivă și vieața *individuală* și vieața *colectivă*, pe baza căroră să găsim putința *organizației* și a *muncii solidară*.

De patru ani, de când am întemeiat revista noastră, am muncit în

această direcțiune cu zel și cu credință. Presa noastră nepărtinitoare a remarcat și a apreciat totdeauna în termeni măgulitori aceste străduințe ale noastre, iar o distinsă grupă de scriitori și de bărbați politici dintre cei mai meritoși s'au grăbit să sprijine clădirea noastră, așa încât astăzi cu mândrie putem să enunțăm, că reprezentăm nu numai o idee, ci reprezentăm și lamura intelectualilor noștri în serviciul acestei idei. Nu este aceasta o grupare întâmplătoare, ci este o alegere distinsă în vederea unui mare ideal!

Dar, dacă putem — fără a părea nemodești — să ne mândrim cu adevărat de aceste succese încă neajunse la noi, nu putem de altă parte să nu ne mărturisim și nenumăratele decepții, ce le-am îndurat din cauza indolenței păcătoase a unei mari părți a publicului nostru cetitor.

Nu cred să existe alt neam pe rotogolul pământului, care fiind în situația noastră, ar putea să se poarte cu atâta ingraturitudine față de presa sa națională!

Se pare că la noi, tot interesul pentru chestiile publice — cu puține excepțiuni — este produsul numai a te miri cărei însuflețiri de ocazie, a vre-unui

obligament datorit cutărei considerații speciale, ori a vre-unei șpecule bine calculate și nici de cum nu este urmarea acelu entusiasm cald și curat, a acelei conștiințe vii, care ar trebui să fie la baza tuturor manifestațiilor de cultură românească. Mai ales felul cum e sprijinită presa noastră națională trebuie să ne dea de gândit, căci e *simptomatic* pentru *mentalitatea* și *caracterul* celor mai mulți intelectuali ai noștri. Presa noastră națională ar trebui nu numai să se ocupe și să sbiciuiască acest defect al *acestei părți* a societății noastre, ci ar trebui să se unească și la anumite mijloace de apărare, căci prin pagubele, ce ea cauzează, face imposibil orice avânt al presei noastre, dacă nu-i cauzează chiar ruina.

Să nu se creadă că exagerez!

Dacă fiecare foaie a noastră și-ar spune în aceasta chestiune cuvântul, atunci numai s'ar vedea din care parte are să sufere presa noastră mai mult chiar decât din partea procurorilor de stat.

Eu am, la întâmplare, cărțile de abonați alor două reviste ale noastre, cari și-au sistat apariția din cauzele amintite. Le comparez cu cartea de abonați a „Revistei politice și literare” și mă uimește cât de exact se confirmă absolut *aceiaș procedeu* al anumitor persoane față de *toate* aceste reviste. Aceleași persoane, cari au achitat costul abonamentului la „Revista politică și literară”, au achitat la timpul său și abonamentul celorlalte două reviste. *Exact aceleași persoane* cari ne-au returnat numărul ultim ori penultim al anului, fără să se simtă obligați a plăti măcar prețul exemplarelor primite, au făcut *aceiaș lucru* și cu celelalte două reviste. Și exact *aceleași* persoane le

găsești în toate trei cărțile, cari primesc foaia înainte anul întreg, dacă le trimiți și al doilea an, primesc cu aceeaș resignare, nu-ți refuză nici un număr, nu răspund la nici o provocare, numai de plată nu vor să știe nimic. Aci încetează și ideal, și prietinie, și interes obștesc, și orice considerație pentru străduințele și cheltuielile altora, pentru propria lor ambițiune, care nu ar trebui să-i lase să se bucure pe gratis la munca și la banul altuia. Și când se va arăta că de aceștia sunt multe, multe sute la noi, atunci numai se va putea forma o idee clară de toată greutatea cu care au să lupte gazetele noastre.

Recunoaștem, că din aceste cauze a suferit și revista noastră foarte mult în acești patru ani de existență și că numai pe lângă mari jertfe materiale din partea noastră, am isbutit să o susținem, deși de multe ori descurajați și desgustați de atâta nepricepere și indolență eram ispitiți să-i sistăm apariția.

Acum însă, întrând în al V-lea an de existență, trecând peste greutățile începutului și îmbogățindu-ne cu o experiență scump plătită, avem toată încrederea, că vom ști să ne mântuim de neajunsurile de până aci, și vom ști să mulțumim pe deplin toate așteptările cititorilor noștri.

Credem, că după aceasta lungă și mai ales nouă, foarte neplăcută mărturisire, toți cetitorii și prietini revistei, cari înțeleg și apreciază bunul ei rost de a fi, vor grăbi nu numai să o aboneze, ci vor căuta să o răspândească în cercuri cât mai largi ușurându-ne astfel posibilitatea să introducem toate acele îmbunătățiri, pe cari le credem de lipsă și pe cari promitem a-le înfăptui în măsură, în care vom fi sprijiniți.

A. CIATO.

ODYSSEA

Cântul XXIII

De GEORGE COȘBUC.

- 18 *Iar el având privirea pironită
In jos, ședea la 'naltul stâlp, tăcut,
Și stând, tot aștepta și-acea clipită
Că doar' i-ar zice-acum, când l'a văzut,
Nevastă-sa vre-o vorbă. Dar uimită
Și mută, fără glas, la dânsul mut,
Privia-'ndelung, și sta pe loc mirată
Și 'n suflet mintea-i se sbătea 'ncurcată.*
- 19 *Căci une-ori i-se părea să fie
Avea soțul ei, cum îl privea,
Și-apoi de loc, și nu putea să-l știe,
Căci foarte rele sdrențe el avea.
In urmă Telemac avu mânia
Și-așa muștrând-o s'a răstit la ea:
„Vai mama mea, nenorocită mamă!
Tu 'n pieptul tău porți inimă de-aramă!*
- 20 *„De ce mai stai departe-acu de tata,
Și nu te apropii? Și de ce nu vrei
Să 'ntrebi nimic? Dar care-'n lume, biata,
Femea-ar fi, o fiară 'ntre femei
Să stea departe-așa cu neîndurata
Sa inimă, urând pe soțul ei,
Când douăzeci de ani l'psind, el vine?
Ce piatră, vai, e inima din tine!”*
- 21 *Răspunde Penelope-atunci cuvinte:
„Vai toate-'mi sunt copile-avalma-'n piept!
Nu pot să 'ntreb și nu găsesc cuvinte
Și nici nu pot privi la dânsul drept.
Dar dacă-i Odiseu, al tău părinte
Și-i soțul meu pe care mi-l aștept,
Găsi-ne-vom noi deplin și iute,
Căci semne-avem numai de noi știute!”*
- 22 *A zis, iar Odiseu zâmbi. Deci dară
I-a zis lui Telemac: „Copile-al meu,
S'o lași să 'ntrebe, ca să nu-i mai pară
Și 'ndată va vedea că-s Odiseu!
Acum, că-s sdrențuit, și mi-e murdară
Și fața, deci, nu crede că sunt eu,
Și-are-acest dispreț acum, de mine.
Dar noi să facem stat, ce-ar fi mai bine*
- 23 *„Căci chiar și-acel ce dă peririi crude
Pe un singur om, sărac, și moartea cui
Nu-i cine-o răsbuna, dar când s'aude
De-omorul său, și-acela-'n spaima lui
La lumea-'n cap lăsând pământ și rude:
Dar eu că moartea multor o făcui
Tot stâlpi acestei țări, fruntași de-arândul!
La asta deci să ai copile gândul!”*
- 24 *Răspunsu-i-a deci fiul său cuvinte:
De-acestea, tată, singur vei căta,
Căci nimeni nu te-'ntrece 'n sfat și 'n minte,
Nici om să aibă iscusința ta.
Iar noi te vom urma cu drag, părinte
Și-alături toți, cu mare zel vom sta!”
Răspunse el atunci: „Deci Telemace,
Așa cred eu că-i mai cuminte-a face!*
- 25 *„Voi toți dintâiu spălați eșind din bae
Gătiți-vă-'n tunici, și-apoi pe loc
Și fetele gătească-se-'n odaie.
In mijloc Femiu va cânta de joc
Iar voi în jur cu-a tălpilor bătaie
Să-mi bateți hora, chiuind cu foc,
Incăt drumetu-afară și vecinii
Să zică-'n gând că-i nuntă, a Reginii,*
- 26 *Ca nu cumva de-acum să prindă veste
Pe-afară 'n lume de-acești morți mișei
Și tot să știe prin popor aceste,
Ci timp s'avem ca să fugim de ei.
La țară-'n dealul unde via-mi este,
Și-acolo chibzuind, vedea-vom ce-i.
Și-om face-apoi ce-o să ne 'nvețe Sfântul”.
A zis și 'n grabă i-au plinit cuvântul.*
- 27 *Veniră deci femeile gătite,
Iar ei spălați frumos în noui tunici,
Și-un dulce glas al lirii boltuite
Cântă-'ntre ei și s'a pornit de-aici
Un joc al horei cei nepotolite
Și-adânc gema de tropot de voinici
Palatu-'ntreg și răsuna de cântul
Aiător fete cari băteau pământul.*

- 28 *Și-așa ziceau cu toții ce-i de-afară
Văzând atâta chiu: „Adevărat,
Că unul dintre prinți se 'nsoară dară
Cu mult pețita doamnă din palat!
Nemernica! I-s'a părut amară
Atâta cinste-a golului ei pat!
Și n'a mai vrut s'aștepte-'n omenie
Pe 'ntâiul soț al ei, pân' o să vie!”*
- 29 *Așa ziceau drumeții, căci de-omorul
Acestor prinți lor nimeni nu le-a spus
Pe regele-Odiseu, cuceritorul,
De orașe, însă, 'n baia lui l'a dus
Evrinoma; și uns cu lucitorul
Și moalele-unt de lemn, apoi i-a pus
Manta și straiu pe dânsu-'ngrijitoarea
Și-Atene atunci venind i-a dat lucoarea*
- 30 *De tânăr svelt și cu puteri, și-alintul
Deplinei frumseți precum era
Și creș cum are floarea hiacintul
Pe umeri păru-'n plete-i răura.
Cum deci cu aur scump țivește-argintul
Un meșter priceput ce-ar ști lucra
Cu multul dar ce-'n mâni Hefest i-l pune,
Podoabe mari și lucruri de minune,*
- 31 *Așa și lui Atene nuri îi dote.
Eșind din baie-asemeni unui Zeu
A mers la stâlp, pe scaun unde stete
Și-'ntâiu, și-a stat acolo Odiseu
În fața Doamnei cea lângă părete.
Și-a zis: „Nenorocito! Taci mereu?
Ce inimă de fier îți dară Zeii,
Cum fiarelor n'a dat, dar nu femeii!”*
- 32 *„Căci ce femeie-ar fi putut vr'odată
Să fie-atât de crudă și să stea
Atâta timp de soț îndepărtată,
Când dup'atâta suferință grea,
La douăzeci de ani el i-s'arată!
Dar haide, fă-mi un pat, bunica mea,
Să dorm și eu, că vezi tu însăși asta
Că-'mi are-o inimă de fier nevasta!”*
- 33 *Răspunse Penelope-atunci: „Ei bine!
Dar eu, nenorocite, nu mă țiu
Cum crezi măreată, nici nu-mi bat de tine
Vr'un joc, și-uimită n'am de ce să fiu?
Căci știu eu pe-Odiseu destul de bine
Ce fel de om era, și bine știu
Cum fu plecându-'mi la răsboiu bărbatul!
Deci mergi Euriclie-așterne-i patul*
- 34 *Pe acel pe care singur și-'l cioplise;
Deci scoate-'l din iatac și-ori unde vrei
Așază-i-'l, și dintre cele-'nchise
Prin lăzi tu scoate cergi, și-așterne piei
Și moi velinți, și tot'. Atari ea zise,
Dar numai spre-a 'ncerca pe soțul ei.
Deci el sări răstit, răspuns să dee:
„Ce vorbe-amare-ai mai rostit femeie?”*
- 35 *„Dar cine-'l duse-aiuri? Căci și bărbatul
Din lume cel mai meșter, și cu greu
Ar face-aceasta; și mă ia miratul!
Afară poate de-a venit vr'un Zeu
Și numai prin cuvânt îmi duse patul
Ori unde-a vrut de unde-l pusem eu.
Dar om să-l mute nu, nici chiar să fie
Cumplit de tare-'n tânăra-i tărie!*
- 36 *„Căci mare-'n pat o taină e 'ngropată,
Și însumi l-am făcut, nu om străin.
Era în curtea casei noastre-odată
Un foarte rămuros și 'nalt măslin
Cu mândră coamă 'n lături răvărsată
Și cât un stâlp de gros la trunchiul plin.
Din pietre puse una peste alta
Clădit'am deci în jurul lui înaltă*
- 37 *„Odae de culcat, cu ziduri groase
Și larg acoperiș, iar uși i-am pus
Cu bine potrivite-aripi frumoase,
Tăiai deci pomul, potrivit de sus,
Iar trunchiul gol de crengile-i stufoase
Deplin îl netezii, căci mi-am adus
Și-o cumpănă să-l taiu după măsură
Și barda cea cu largă cioplitură,*
- 38 *Și-așa făcând picior din retezatul
Și largul trunchiu, frumos îl străbătui
Cu sfredelul, și-am pus pe dânsul patul
Înfipt în el, pe care-apoi făcui
Scobite flori frumoase-'n nepătatul
Argint și fildeș și-aur roș a lui,
Pe fund apoi întinsu-i-am curele
De bou, de-o roșie foarte mândră piele,*
- 39 *„Acesta-i semnul care-ți spune toate.
Vezi bine-acum eu nu știu dacă el
Stă tot pe locu-i, oriun meșter, poate,
Tăind tulpina la făcut astfel
Încât, cum zici, îl pot de-acolo scoate”.
I-a zis. Iar Doamna 'n tremurul acel
Ce-adânc sporește-a inimii bătae
Simți cum bieți genunchii i-se tae,*

- 40 *Căci toate semnele-anumit le spuse
Precum erau, și-așa deci cunoscând,
Cu hohote ea năvălind se duse
La el, de-adreptul și-i vorbea plângând
Și mult îl săruta pe-obraji și-i puse
Și brațele pe după cap, zicând:
„Vai nu fi supărat, c'ai fost, bărbate,
Cuminte-ori când și plin de bunătate,*
- 41 *Dar Zeii ne-au bătut să n'avem, bieții,
Noroc în anii cei de soare plini,
Și-n pizma lor ne-au rupt cărarea vieții,
Ca plânși să ne 'ntâlnim ca doi străini
Târziu acum în pragul bătrâneții!
Deci nu fi supărat și să te-alini,
Că nu mi te-am primit cu-'ntreaga vrere
Și nici cu drag la ceea dintâiu vedere.*
- 42 *„Căci tot mereu mă-'ncrâncenau florii
Să nu mă-'nșele că-i bărbatul meu
Vr'un om străin venit că-'nșelătorii
Că mulți veneau pe-aici mințind mereu,
Și multe viclenii știu muritorii!
Căci și Elenei i-ar fi fost cu greu
Să-'și piardă calea minții celei bune
Și 'n pat străin c'un om să se 'mpreune,*
- 43 *Și ei, de-ar fi știut că mulți Aheii
Cu mult războiu veni-vor după ea
S'o ducă îndărăt! Și poate Zeii
I-au dat îndemn spre-o fapt' atât de rea,
Căci slabe-s, Doamne, mințile femeii!
Și n'a gândit că-'ncepe dela ea
Cumplitul rău, din care-amar cu fiere
Pe noi ne-ajunse cel mai cu durere,*
- 44 *„Acum că semnele ce numai mie
Mi-au fost știute, despre-al nostru pat,
Și nimeni n'a putut să ni-le știe
Decât noi doi și-o roabă ce ne-a dat
De-acasă tata când venii, să-mi fie
De paza ușii-odăii de culcat,
Acum mi-e inima deplin învinsă
Și-ori ce 'ndoială 'n ea acum mi-e stinsă!”*

BCU Library Cluj

PORTRET.

Prelucrare după Victor Hugo.

Tu n'o văzuseși încă, — și iată că'ntr'o seară,
Când stelele ca fluturi s'aprind pe cer de vară,
Ea răsări frumoasă și fragedă; uimit
Rămăsa-i înainte-i tăcut, înviș, robit...
Șclipea, de foc, în păru-i un praf de diamante
Și pasul unduindu-și în valsuri elegante,
La cântecul orchestrei o lume fermeca.
Tot sufletu-i mireasmă de flori, se revârsa.
Din buzele-i cuvinte picau strălucitoare
Ca spicele din stoguri, când trec secerătoare
Și'n dulce neastâmpăr, din creștet la pământ,
Părea că se'mpletește ca flacăra la vânt!
Trezea departe'n preajmă-i un murmur de-admirare
Căci nu era minunea ce-i numai într'o floare;
Pe frunte-avea reflexul lăuntriceii gândiri,

Ce cheamă din adâncuri un dor spre cuceriri.
Iar ochii-i printre gene privindu-te molatic,
Buceau, — schintei ce scapăr din învălit jărătic.
Și patimi, și candoare! furtună'nchisă'n nori
Iar zâmbetul ei dulce un luminiș de zori...
Avea ceva din forța pământului, — sbucnirea
Ce-și cântă'n fructe seva și'n floare strălucirea,
Parfumul; — făr'să știe robea fără să vrea,
Cu inima bogată de cântece trecea,
Și răspândea lumină în ochii tuturoră
Cum umple tot văzduhul de raze aurora...

Și n'ai atins o clipă mânuța ei de fee
...Căci codrului i-e frică în toamnă, de schintee!

D. Nanu,

Din cugetările lui Goethe ca filosof și ca om de știință.

De M. Strajan.

În toate scrierile lui Goethe este multă filosofie. În cele dela începutul carierei sale, cu deosebire în Werther, care e expresiunea stării de trecere a spiritului său și a contemporanilor săi dela tradițiunile vechi la o nouă concepțiune a lumii, Goethe e pesimist ca și eroul romanului său care, în mare parte este însuși Goethe. În Faust atinge problemele metafizicei contemporane, cari l-au preocupat toată viața. Celelalte opere din epoca activității sale de liniște și seninătate, în special romanul Wilhelm Meister și poema epică Hermann și Dorothea, sunt pline de maxime și povețe pentru înțelepciunea practică a vieții. În poeziile sale lirice, cari formează coroana operelor sale din poezii vechi numai Horățiu s'ar putea ase-măna cu el ca cugetare filosofică.

Foarte instructive sunt încă „Cugetările“ sale separate. Eckermann, în ale sale „Conversațiuni cu Goethe în cei din urmă ani ai vieții“, a cules o mulțime de învățături folositoare, relative mai ales la literatură. Este lucru rar, zice Goethe, este aproape un fenomen a prețui și a alege ceea ce e bun și frumos. Pentru aceasta se cere, înainte de toate, caracter și o cugetare desinteresată, care să nu aibă în vedere decât binele, adevărul și frumosul. În aceasta el găsește scăderi chiar lui Voltaire care, în lupta sa cu jesuiții, arăta prea puțin respect față de tradițiunile religioase. În pasiunea luptei, el nu deosebia credința deșartă de fondul real și adevărat al simțemintelor, și în a sa „Pucelle d'Orleans“ el persiflează pe una din cele mai frumoase glorii naționale ale Franței.

Intreagă filozofia franceză a veacului al 18. Goethe o ase-măna unui vin spirituos și amețitor, care îmbată inteligențele în loc de a le întări și lumina. Productul acestei filosofii a fost revoluțiunea dela 1789 cu amestecul ei de idei mari și de grozăvii și monstruosități.

Goethe desaproba abuzul, ce se făcea atunci (și se face și azi) cu ideia libertății, abuz care aduce disequilibriu, necumpăt și turburare în toate ramurile activității omenestii, publice și private. Și aduce ca exemple pe Schiller și Byron, genii extraordinare, cari amândoi urmăreau cu ardoare fantoma strălucită a libertății, și căror lipsa de cumpăt și de frâu în avânturile lor sufletești a contribuit ale aduce ruina înainte de vreme. Nime n'a avut puterea creațiunii poetice în mai mare grad decât Byron. Nenorocirea lui a fost însă, că s'a născut lord, și aceasta îl făcea să nu cunoască nici o margine a libertății, să nu pună nici un frâu pornirilor, simțemintelor și ambițiunii sale; ceea ce a provocat în contra lui dușmănia întregii societăți și a mistuit minunatele sale daruri înainte de timp. O condițiune de mijloc ar fi fost mai priincioasă pentru dezvoltarea talentului său și l-ar fi făcut mai fericit sau mai puțin nefericit.

Un temperament tocmai opus temperamentului lui Byron era al lui Shakespeare, spirit vast și adânc, dar tot pe atât de liniștit și de puțin ambițios. Nu se interesa de propriile sale opere, cari numai după moartea lui au fost adunate și publicate la un loc de prietini săi. Insușirea fundamentală a lui era simpatia sau facultatea de a iubi. Fără aceasta omul și cu deosebire poetul nu e nici odată desăvârșit. Și ceea ce înăbușă mai mult această facultate este politica.

Foarte interesante sunt în această privință următoarele povețe, date poetilor. „Păzește-te de politică, dacă vrei să rămâi poet. Tot ce e putere brutală, acțiune de partid, dictatură politică, este diametral opus libertății intelectuale, franchisei, avântului cugetării, sborului poetic. Acțiunea aproape materială asupra oamenilor; machiavelismul, nedespărțit de această meserie; amestecul de putere și viclenie; vegherea continuă de

a prevedea evenimentele; lupta în contra piedecilor, închid pe poet într'un domeniu furtunos, într'o atmosferă de interese nobile. Thompson, care a scris o încântătoare poemă despre *a nu face nimic*, a scris una foarte rea despre *libertate*.

„Poete, lasă dar geniul tău să se desvoalte fără zăgazuri! Bariera prejudețiilor și a facțiunilor să nu-ți mărginească vederea. Tu vei fi destul de bun patriot, dacă vei răspândi în țara ta gustul binelui și al frumosului. Tu ești menit în viață să planezi ca vulturul, să vezi totul și toate, și să-ți înalți privirile cătră soare. Un șef de partid nu e la urma urmelor decât un bun caporal, sau dacă vrei un căpitan, care comandă interese organizate în batalion. Nu este oare mai bine a-ți trece viața întru a nimici prejudețiile, întru a răsturna barierele intelectuale, întru a înalța spiritele și a înobila inimile?! Nu este oare o necuviincioasă ingratitude a cere poetului un altfel de patriotism?! Ce recunoștință mai înaltă poate el datora patriei lui? A bună samă el își împlinește bine datoriile cătră patria sa, dacă păstrează focul sfânt al moralității publice dacă înmulțește suma bucuriilor nobile și înalte, dacă face pe oameni mai buni în loc de a aprinde patimile.

„Știi că eu țin prea puțin seamă de ceea ce se vorbește ori se scrie în socoteala mea; dar știi, că în ochii unora, eu care în toată viața mea am lucrat ca un osândit la galere, sunt privit ca unul care n'am făcut nimic de valoare, pentru că am refuzat totdeauna de a mă arunca în politica activă. Desprețesc în mod cordial pe acești oameni, cari se amestecă unde nu le fierbe oala și unde se pricep mai puțin. Ca să plac acestor domni, ar trebui să mă fac president al unui club de jacobini, și să renunț de a mai scrie cărți de a face cântece.

„Ași voi, ca tinerii să se păzească și de iluziunea așa numitei *invențiuni originale*. Crede-mă, lumea așa cum e, realitatea, viața, sunt destul de rodnice, destul de bogate, și putem rămânea la ceea ce găsim înrânsele. Toată poezia ideală își are originea în realitate. Tot ce e frumos își are rădăcina în adevăr; el ne dă tot [materialul creațiunii poetice. Eu nu țin seamă de operele clădite în nori și atârinate în aer. Fap-

tele și caracterele trebuiesc luate din lumea reală sau din tradițiune.

...„Artistul, care lucrează cu date populare, are înlesnirea de a se ști pe un teren sigur, și de a nu-și obosi și chinui spiritul ca să afle date noi, ci își poate întrebuinta toată puterea pentru execuțiune. Dacă mereu vrei să crezi ceva nou, vei putea trece toată viața căutând fără să afli, și făcând la schițări, fără să isbutești a face o operă desăvârșită“.

*

Intre poeziile lirice ale lui Goethe este o scurtă serie, cu titlul *Gott und Welt (Dumnezeu și lumea)*. Sunt numai câteva bucăți, dar sunt cele mai importante din punctul de vedere al filosofiei sale. Ele sunt un resumat, în formă poetică, al meditațiilor sale asupra problemelor filosofice și al studiilor naturale, pe terenul căroră este cunoscut ca partizan al lui Lamarck și Jofroye Saint-Hilaire și ca premergător al lui Darwin. Mai ales aci și în Faust se află întreagă cugetarea filosofică a acestui mare și compănit spirit. Cetedu-le mi-am adus aminte de o expresiune a renumitului critic francez, Thil. Charles: cine înțelege pe Goethe, înțelege trecutul, prezentul și viitorul spiritului omenesc.

Seria începe prin un *Iroemion* (precuvântare), care apăru mai întâiu în 1817, ca introducere în caietul „La știința naturii“. Urmează piesele *Die Weltseele (sufletul lumii)*, *Einzelnes und Alles (Individul și totul)*, *Vermächtniss (Moștenirea)*, și două bucăți mai mari, *Die Metamorphose der Pflanzen*, și *Die Metamorphose der Thiere (Transformarea plantelor și animalelor)*, precedate amândouă de o *Parabasa*¹ și urmate de o *Epirrhema* și *Antiepirrhema*, cari ca și parabasa, asemeni strofelor și antistrofelor din corurile vechi, sunt lămuriri ale poetului despre modul său de vedere, în contrast cu modul de vedere al naturalistilor din timpul său. La urmă vin *Urworte. Orphisch* (Cuvinte primitive, orfice), *Aller-*

¹ *Parabasă* se numea, în dramele poetilor elini, vorbirea ținută de conducătorul corului, în numele poetului, cătră publicul din teatru, și în care i-se da acestuia lămuririle necesare asupra comediei sau dramei ce avea să se joace.

dings (Firește), *Die Weisen und die Leute* (Înțelepții și oamenii). Aceasta din urmă e mai mult o glumă la adresa filosofilor contemporani, ale căror nume sunt înlocuite aci prin nume de ale filosofilor vechi. Goethe, spirit luminos și pozitiv, nu iubea problemele metafizice, căror e cu neputință a-se da răspunsuri lămurite

Ideile fundamentale în aceste versuri sunt următoarele. Întâiu, este *însuflătura universului*. Această idee se află și la filosofii vechi, mai ales la stoici, pentru cari universul era o ființă vie. Dintre filosofii moderni, ea formează simbul filosofiei lui Giordano Bruno, alui Spinoza, Schelling, Fichte și alți filosofi din școala lui Kant; dar cea mai strălucită și mai întemeiată expresiune a aflat această idee în *Lumea ca voință și reprezentare* și în celelalte opere ale lui Schopenhauer. Știința modernă, inspirată de dualismul lui cartesian între spirit și materie, o negase. Dar în urma descoperirilor mai noi, mai ales a radiului și a puterii radioactive a tuturor elementelor, naturalistii de azi revin la vechia concepțiune a lumii.

O nemărginită putere de viață, zice Goethe, pe care el o numește, cu un termen împrumutat dela Schelling, *die Weltseele*, sufletul lumii, se răspândește în toate părțile universului. Ea leagă în depărtări fără sfârșit visul fericit al zeilor; ea a dat naștere sorilor și plantelor, cari după legi veșnice se învârtesc armonice, fiecare în jurul centrului lor. După anumite perioade, pe fața fiecărei planete se ivesc nenumărate ființe viețuitoare, ca să privească dulcea lumină, până când, pe cea mai înaltă treaptă a dezvoltării, ardoarea fără de margini se stinge în schimbul fericit al privirilor, și cea mai frumoasă viață, izvorită din ființa universală, se reîntoarce în sânul ei.¹

După dorințe arzătoare, după voire și stăruințe încordate, după lupte obositoare și împlinirea asprelor datorii ale vieții, *re-signațiunea* este o plăcere. Individul renunță bucuros la bunurile vieții de o zi pentru

¹ Und bald verlischt ein unbegränzttes Streben
In sel'gen Wechselblick
Und so empfängt mit Dank das schönste Leben
Vom All ins All zurück.

(*Die Weltseele*).

a se uni cu viața întregului și a se pierde în sânul ființei nemărginite, unde încetează orice nemulțămire.²

Puterea lăuntrică, care se manifestă în măreția și tăria universului și în organismul fiecărei ființe, nu și-a împlinit opera într'un singur moment, odată pentru totdeauna. *Creațiunea lumii e continuă, fără început și fără sfârșit*. Mereu se schimbă formele lucrurilor și ale ființelor; noi sori și noi planete se nasc mereu, și pe ele alte flori și alți privitori. Nimic nu stă în nemișcare, totul și toate se află într'o veșnică activitate. Toate se transformă la timpul lor, dar nimic nu pierde; nici o ființă nu poate cădea în ne-ființă. O putere veșnică trece, ca o moștenire sfântă, din o generațiune în alta. După legi statornice se păstrează viile comori, cu cari universul se înfrumusețează.

De mult s'a descoperit acest adevăr; el a întrunit în jurul său pe toate spiritele nobile. Învață a-l cunoaște, fiu al Pământului; și mulțamește înțelepților, cari au învățat planetele să circule în jurul soarelui.

Și acum, dacă vei privi în tine însuți, vei afla și aci aceeași armonie și aceleași legi ale ființei. Omul, omul ideal, este azi cea mai înaltă făptură a creațiunii; este o întreagă lume, un univers este și, înlăuntrul fiecărnă. Conștiința este soarele lumii noastre interioare; și dacă mintea e pururea deșteaptă, simțurile sunt călăuzele adevărului. Dacă gustăm cu înțelepciune și cumpăt viața și bunurile ei binecuvântate, noi trăim întreg trecutul și întreg viitorul, și minutul de față este o veșnicie.³

Este dar o *singură Ființă eternă și universală*, care își învederează dumnezeiasca ei putere în *continua creațiune de sine a na-*

² Im Gränzenlosen s'ich zu finden
Wird gern der Einzelne verschwinden;
Da löst sich aller Ueberdruss.
Statt heissen Wünschen, wilden Wollen,
Statt läst'gen Fordern, strengen Sollen,
Sich aufzugeben, ist Genuss.

(*Eins und Alles*).

³ Geniesse mässig Füll' und Segen,
Vernunft sei ueberall zugegen.
Wo Leben sich des Lebens freut.
Dann ist Vergangenh it beständ g,
Das Künftige voraus lebendig
Der Augenblick ist Ewigkeit.

(*Aermächtiss*).

tarei și a indivizilor. Din aceste două însușiri urmează cu necesitate a treia însușire a acestei puteri: *unitatea de plan a lucrării sale*, atât în creațiunea naturii universale cât și a indivizilor în parte. Aceasta o arată Goethe în următoarele două cântece mai mari despre transformarea plantelor și a animalelor.

Cu bucurie și cu zel — zice autorul în parabolă — am stăruit de mulți ani, să cercetez și să aflu, cum lucrează natura vie în creațiunea sa. Este veșnica unitate, care se arată în mii de forme, mari și mici, după felul fiecăreia. Apoi, adresându-se viitoareii sale soții, care ca iubitoare de știință lua parte la studiile sale naturale, Goethe îi vorbește astfel în

METAMORFOZA PLANTELOR:

Nedumerită stai, dragă, și nu-ți poți da seamă de rostul multelor flori felurite, ce 'nfrumusează grădina.

Toate au formele asemenea și nu e nici una ca alta.

Astfel al lor cor ne-arată o tainică lege, o sfântă enigmă. Ce fericit ași fi, dragă, să-ți pot da cuvântul de deslegare! Privește, cum planta cu 'necetul răsare din o sămânță 'ngropată 'n pământ; cum puterea vieții doarme 'n sămânțe ascunsă, cu tipul ei tainic în coajă. Ea se deșteaptă sub razele sfintei lumini și-și creează tor după același simplu, pe rând, în pământ rădăcină, iar spre lumină 'n sus trunchiul, apoi luger; și muguri

[și frunze,

până când ea-și împlinește a ei formă deplin dezvoltată, ce ne uimește și 'ncântă privirea cu-a sa frumuseță.

În al ei dor apoi de o viață mai plină dezvoltată, și mai frumoasă, din frunza-i nasc flori cu potir, cu coroană și cu stamini delicați și pistili pentru nouă sămânțe, cari se 'mpreună ca 'njurul altarului sfânt și prin himen nou pregătesc o nouă viață, și 'n tot împrejurul râuri suave revarsă de dulce miros și de farmec.

Nenumărate sămânțe cresc iar apoi, ca 'n sânul mamei, în ale fructelor sănuri născute din flori. Și natura astfel aci își încheie inelul puterii eterne.

Nuobile plante cuprind întru sine pe cele străbune; lanțul se 'ntinde mereu, și în toate-i aceeași viață.

Stăi și privește acum, dragă, mulțimea de fiice

[ale Florei!]

Când înțelegi a lor viață și tainica ei dezvoltare, ori și ce plantă-ți vestește acum legea firei eterne, și cu mai limpede glas ori ce fragedă floare-ți vorbește.

Astfel încet se târește omida, iar fluturul zboară; și după legi hotărâte chiar omul își schimbă-a sa formă. Adu-ți aminte asemenea, cum din această a noastră 'ntâlnire încetinel răsărit-a 'n noi dulcea plăcere de taină; cum din aceasta nascu prietănia în inima noastră; iar acum flori drăgălașe și fructe produce iubirea. Cugetă, cum simfemintelor noastre le dete natura forme deosebite, pe 'necet dezvoltate dintr'una. Deci să te bucuri de ziua de astăzi! Sfânta iubire tinde s'aducă 'n noi cel mai sublim fruct al ei: armonia de simfeminte 'găseni vederi, ca prin ele ale noastre suflete, 'n sfântă unire, să aște o lume mai 'naltă.

EPIRRHEMA.

În cercetarea naturii, voi peste tot să socotiți totdeauna într'unul un tot. Nu e nimic din lăuntru, nimic din afară; ce e 'n lăuntru aceeași e și în afară. Astfel pricepeți ușor și nentârziat sfântul mister al naturii învederat.

*Și veți privi cu plăcere
joc serios și aievea părere:
Căci nici un vis viu nu-i o umime,
pururea 'ntr'unul sunt o mulțime.*

Aceste versuri sunt îndreptate în contra teoriei lui Kant, care împarte natura în două părți, în lumea fenomenelor materiale și în lumea lucrului sau ființei în sine, care nu se poate cunoaște. Între aceste două lumi, Kant pune ca un zid nepătruns ideile de timp și spațiu, ca forme ale simțurilor, și cauzalitatea împreună cu alte forme ale inteligenței. Cât de mult contrariază pe Goethe această teorie, adoptată de mulți fizicieni și scriitori din timpul său, se vede și din alte poezii din această serie: *Allerdings*, *Dem Physiker*, și *Ultimatum*, provocate de niște versuri ale lui Haller din poema sa „Virtuțile omenești: „În lăuntru al naturii nu pătrunde nici un spirit creat”; — zice acesta — „Prea fericit dacă-i arată și numai coaja din afară”.¹

„Natura nu are nici simbură, nici coajă”; repetă Goethe în *Ultimatum*. „Cercetează-te pe tine însuși mai ales, și vezi dacă ești simbură ori coajă... Mergeți pe un drum rătăcit; nu cugetați că glumim! Simburile naturii nu-i oare în inima omului?”²

METAMORFOZA ANIMALELOR:

Dacă, așa pregătiți, cutezați a sui cea din urmă treaptă a acestei înălțimi, priviți acum liberi cu mine largul câmp al Naturii. Ea cu prisos răspândește darul bogat al vieții; dar ea este zeă, și n'are grijă, cum au muritoarele mame, de a fiilor hrană. Nu se cuvine ei asta, că 'n două feluri a pus ea legea supremă: ea ori ce viețuie a mărginit-o; dă trebuințe puține și nenumărate mijloace lesne de-afla, și astfel ajută voioasa silința fiilor săi de a-și găsi mulțămirea. Ei fără să fi 'nvoțat, umblă singuri pe calea ce lor li-i menită.

Ori ce-animal este scop pentru sine; din sânul

[Naturii

el ese desăvârșit, și desăvârșiți copii naște. Toate membrele lui după veșnice legi se formează; și ori cât de rară-i o formă și păstrează 'n secret prototipul. Ori și ce gură-i făcută să prindă mâncarea ce-i bună trupului, fie că-i slabă și fără de dinți a sa falcă, fie puternic dințată; în ori și ce 'mprejurare un mădular potrivit înlesnește altora hrana. Tot așa e și cu picioarele: lungi sau scurte, se mișcă după instinctul ființei și trebuințele sale.

În fiecare făc, sănătatea deplină, curată, e hotărâtă de mama natură: că 'n armonie membrele toate lucrează 'mpreună pentru viață. Forma ce are o ființă i-determină modul vieții;

¹ Ins Innere der Natur dringt kein erschaffener Geist; Zu glücklich, wenn sie noch die äussere Schale weist.

² Ihr folget falscher Spur; Glaubt nicht wir scherzen! Ist nicht der Kern der Natur Menschen im Herzen?

modul vieții, la rândul-i, lucrează puternic asupra tuturor formelor. Astfel s'arată puternic ziditul tip, ce se pleacă schimbării prin cauze de din afară. Dar înlăuntru, puterea făpturilor mai generoase e zărmurită în cercul cel sfânt al formei de viață. Nici un zeu nu lărgeste acest ferm, natura-l respectă; căci numai astfel e cu puțință desăvârșirea.

Totuși un spirit lăuntric pare că luptă puternic cu să sfărâme acest cerc dând liber' alegere formei cum și voinței. Inse ce 'n cearcă, încearcă zădarnic. In aderăr, isbutește la unul sau altul din membre, și le 'nzestreaază puternic; dar altele 'n schimb vegetează, și greutatea precumpănirii le nimicește toată frumseța de formă și toată mișcarea curată. Astfel când vezi o făptură 'nzestrată c'o preferință deosebită, 'ntreabă-te 'ndată, unde e lipsa de care suferă; caută cu spirit cercetător și numai decât află cheia la toată organizarea. Nu poartă coarne pe frunte nici unul din animale, care în falca de-asupra își are toți dinții; și este o neputință' absolută veșnicei mame să facă leu cornurat, de și-ar pune toată silința, căci n'are mod să plasteze rânduri complete de dinți și să scoată totdeodată și ramuri, și coarne pe frunte'n afară. Asta frumoasă idee de murginiri și putere, de libertate și de măsură, și de arbitriu și lege, de rânduială 'n mișcare, și de prisos și scădere: să te încante această idee; azi sfânta muză fi-o 'nfățișază armonice și cu blândetă te 'nceață. O mai înaltă idee nici moralistul, nici omul faptelor, nici creatorul artist nu concepe; prin tr'nsa și suveranul, ce merită a fi suveran, își păstrează coroana. Inveselește-te cea mai înaltă făptură-a naturii; tu ești în stare să cugești cea mai înaltă idee, la care ea plâsmuind s'a înălțat. Liniștit stai aicea, și reprivind înapoi, cercetează, compară și află cu siguranță deplină, că nu-i vis, ci vezi aicea.

ANTIEPIRRHEMA.

Observați da cu privire gânditoare capodopera eternei țesătoare. cum un paș pune'n mișcare mii de fire. Trec suveicile și iar se 'napoiază, și 'mbinări o miie țese o singură lovire. Și aceasta nu o are ea de aicea, ci din veci așa e hotărârea, ca eternul creator fără 'ndoială să arunce tainica firei băteală.

*

În *Orfice*, Goethe ne dă un resumat al poemelor religioase și filosofice, rămase în fragmente, parte de prin veacul al VI. și al V., parte din veacul al II. și I. înainte de era creștină, și atribuite lui Orfeu, unul din poeții mitici al Elenilor și întemeietorul civilizațiunii în Tracia. În prima strofă, intitulată *Daimon*, (Geniul), ni-se arată neștrămutarea caracterului individual, primit prin naștere dela generațiunile anterioare, după o lege a naturii, pe care știința de azi o numește legea eredității fiziologice. „Cum ai tost în ziua, în care ai venit în lume... așa trebuie să fii; de tine nu poți scăpa; așa au zis sibilelele și profetii”.¹

Caracterul fiecăruia rămâne în fond același; dar se poate modifica, se poate îmbunătăți sau înrăutăți prin clima, pozițiunea

și alte însușiri ale țării, în care se naște și trăește cineva, și prin educațiunea și relațiunile sociale, politice, religioase și economice. Acestea ni-se spun în strofa a doua: *Întâmplarea sau soarta*.

Aceste două cuvinte *firea* sau caracterul individual și *soarta*, exprimă credința tradițională a popoarelor în ursită, destin sau fatalitate. Și știința fiziologică și psihologică lămurește azi adevărul cuprins în aceeași credință. Omul, ne spune știința de azi, este productul mediului interior sau fiziologic, care-i formează însușirile fizice, morale și intelectuale, moștenite de fiecare individ dela părinții săi și, prin ei, dela generațiunile anterioare; și este, în al doilea rând, productul mediului cosmic și social. Dar cea mai mare influență, mai ales asupra indivizilor cu suflet puternic, o are mediul său lăuntric, sau ceea ce înțelegem prin *ursită*, (*fatum*, *Schicksal*, le destin); iar mediul din afară este ceea ce numim *soarte*, (*întâmplare*, lat. *fortuna*, germ. *das Los*). Amândouă determină *firea* și *viața* individului însă prima în mod fundamental.

O puternică înrăurire asupra vieții individuale are *Amor*, *Iubirea* cântată în strofa a treia. Zeul *Amor*, fiul *Venerii*, adorat de cei vechi ca unul din zeii *Olimpului*, dupăce prin puterea sa atractivă și creatoare a pus buna orânduială în chaosul primitiv și l-a schimbat *cosmos*, în frumoasa lume actuală, s'a înălțat la cer, și de acolo se coboară cu frumseța și farmecul primăverii pe pământ, și aprinde în inimile muritorilor flacăra iubirii care-i unește, și le aduce fericirea și durerea.

Multe inimi plutesc și se pierd în porniri schimbătoare; dar cele mai nobile își concentrează iubirea și se închină unui singur ideal.

Și prin această unire a două suflete, omul renunță de bunăvoie la libertatea sa, și se supune necesității, care în viața de familie aduce multe bucurii, dar și multe datorii, griji și suferințe. Și nu numai prin legăturile vieții familiare e restrânsă libertatea omului; de când vine în lume, el intră în lanțul cauzalității universale; vo-

¹ Wie an dem Tag, der dich der Welt verliehen,
So musst du sein, der kannst du nicht entziehen.

(Daimon).

ința sa individuală e mărginită de multe piedeci și e subordonată voinței universale a puterii eterne și nemărginite. Această putere, cântată în strofa a patra a Orficilor, și numită de popor puterea și voința Celui de sus, filosofia veche o numea trebuință neîncunjurată; ea era fiica Ursitei sau a destinului, a celui mai mare zeu, și zeitate ea însăși.

O ființă înaripată însă: Speranța, (strofa a cincia), ne promite a dezăvori poarta zidurilor de aramă a neplăcutei necesități sau a determinismului. Când ea vine, liberă și ușoară, ne dă aripi, și din întunerecul norilor și a negurei ne nălță cu sine. O cunoașteți, pentru că ea umblă în toate zonele. O fâlțăire de aripi... și înapoia noastră rămân veacuri! — Dar ca să vedem împlinită făgăduința acestei bune zâne, ca să putem recâștiga deplina noastră libertate, trebuie să ne deprindem a ne desbrăca de haina individualității, și renunțând la pornirile egoiste cu cari am venit în lume, să punem voința noastră în armonie cu voința universală, exprimate în legile eterne ale naturii, și în legile morale cari sunt desăvârșirea celor fizice.

*

Cugetările filosofice, exprimate în această serie de poezii a lui Goethe, în formă poetică, oarecum mai mult ca presimțiri, formează azi fondul celor mai însemnate opere filosofice, ca ale lui Schopenhauer și Cucken în Germania. Bergson în Franța, James în America. Iar descoperirile sale pe terenul științelor naturale, cum sunt: 1. Unitatea de plan în organismul plantelor și animalelor, și ca urmare în sistema întregii naturi; 2. Originea speciilor de plante și animale dela un singur tip primitiv, care Goethe credea că e frunză, iar după Haeckel

este *celula*; 3 Faptul că crerul și craniul său este prelungirea măduvei spinării; 4. Constatarea osului intermaxilar la unele organisme omenesti, ca și la celelalte animale sugătoare: aceste descoperiri sunt recunoscute azi de specialiști ca fapte fundamentale, pe cari se întemeiază botanica și zo-

ologia. In ele se vede superioritatea lui Goethe față cu mulți oameni de știință din timpul său, cari nu înțelegeau importanța descoperirilor lui, și regretau, că el nu se mărginește la literatura poetică.

Goethe poate fi privit ca superior și acelor naturaliști, de astăzi cari neagă puterea de viață a plantei și animalului, fără care formarea organismului lor și a feluritelor fenomene biologice ar fi cu neputință.

După reîntoarcerea sa din Italia unde, urmărind studiile sale botanice, ajunse la convingerea, că părțile plantei sunt identice cu privire la origine și se desvoaltă una din alta; publică tratatul său despre „Metamorfoza plantelor“. Acest tratat fiind atunci rău primit de naturaliști, Goethe îl resumă în poema sa didactică cu același nume, scrisă în metru elegiac. Aci el are aerul de a fi scris numai pentru prietina sa. Dar în aceasta și în alte poezii ale lui Goethe și chiar în unele opere prosaice, cum e romanul său psihologic „Afinitățile electivă“ (Die Wahlverwandschaften), noi vedem, cum el studia natura din punct de vedere filosofic, și nu perdea din vedere legile naturale ale evoluțiunii nici în operele sale poetice. El era convins, că știința numai împreună cu filosofia, și numai îmbrăcată în haina sărbătorească a poeziei poate fi plăcută și ușor înțeleasă de toți.

„Nicăiri nu voesc să recunoască, că poezia și știința pot fi unite“, zicea Goethe ca răspuns acelor, cari ridicau din uneri la cetirea tratatelor sale de știință. „Oamenii au uitat, că știința s'a dezvoltat din poezie; și nu cugetă, că după o trecere de timp amândouă se pot întâlni pe un plan mai înalt, și se pot uni în mod prietinesc și spre folosul amândurora“.

Și în adevăr, operele multor savanți, filosofi și poeți dovedesc azi reînnoirea vechei alianțe între știință și poezie, alianță predicată de Goethe și de A. Humbold încă din veacul al 18 și dela începutul veacului trecut.¹

¹ Acest subiect l-am dezvoltat în mai multe articole publicate în volum în „Cestiuni literare“, cum e: „Poezia primitivă (Vedele)“, „Caracteristica poeziei moderne“, „Ce este poezia?“ ș. a.

Floarea de lămâiță.

De **Corneliu Moldovan.**

— Nu mă simt bine...

Și ridicându-se dela masă, Lia urcă scările în grabă, ca să se închidă în camera ei. În sfârșit, singură!... Se apropie de fereastră și privi afară, cu ochi nedumeriți, albastrul rece și sticlos al nopții de iarnă.

— Crăciun fără zăpadă!... Ce păcat!

Ți apoi ridică storul, se plimbă câțiva pași prin întunericul limpede, măsurându-și fuga gândurilor. Pantofii, atingând covorul moale, călcău apăsat, precum ar fi mers prin ninsoare, — și în mintea ei deprinsă cu fantezia, priveliștea de iarnă se întregea, albă și sclipitoare, ca o câmpie de argint, oglindită de luna...

— Cine știe, poate că mâine o să ningă..., cugetă în sine, rotindu-și încodată privirea către geamuri. Iarna nu poate avea nici un farmec, dacă nu e împodobită cu veșmântul de hermină, dacă drumurile nu sunt stăvilite de troene netede și curate ca niște stânci de marmură, cu răsfângeri ca pulberea de diamant... Când pornești să te plimbi, să simți topindu-se pe obrazul ferbinte fulgii proaspeți și sprinteni, iar gerul să te sărute cu patima lui înghețată, sorbindu-ți aburii răsuflării, ca un voinic în potruva căruia ar fi zadarnic să te lupți...

Mi-i dor de alb, de albul etern și nemărginit ca zarea... își șopti Lia, suspinând.

Sufletul ei obosit prin saloane și baluri, dar neobosit în năzuința către viața pe care încă n'o cunoaște — și cum ar vrea! — cugetul ei palid și sărac, hrănit numai cu visuri și cuvinte dulci, se simte atras prin însuși instinctul ei de fată tânără, către albul florilor de lămâiță, către candoarea dantelelor și a vălului de cununic, către culoarea aceasta, care făgăduiește cele mai nebănuite plăceri, zorii unui vis atât de nedeslușit, și totuș atât de drag...

Lia se înfioră cu dor și cu teamă. Ar fi vrut să plângă și-ar fi vrut să se roage. După o clipă de dureroasă gândire, se îndreaptă spre oglindă, dar apa luminoasă a

crystalului, răsfângându-i chipul prin întuneric, îi trimise înapoi o imagină ciudată, cernită de mister. Nu era ea și totuși nu era alta. Era o ființă străina, dușmănoasă și mută, era par'că o alta... și totuș era ea... Îi fu frică, și aprinse lampa. Singurătatea și teama se risipiră în pânza de aur a văpaei. Lumina e o tovarășie în care te poți încrede, și sufletul poate sfătui mai bine cu el însuși sub straja prietenoasă a unui opaiț.

— Crăciunul!... va trece și acesta, și va veni un altul... și iarăși altul fără ca să-mi dăruiască și mie fulgii petalelor sfinte ori zăpada vălului de nuntă... O! ce nesuferită e ziua aceasta, fără ninsoare, cu pământul negru, sterp și părăginit! Nici flori cari să aromeze, nici plante care să se agațe și să se sprijine, nici pomi cari să-și împreune vârfurile ca doi îndrăgostiți... Totul e negru, părăginit fără de rod...

— Ca doi îndrăgostiți?

Își aduse aminte de-o noapte la vie... O casă mică, cu pridvor bătrânesc, pe șoldul unui deal. Acolo stătea ceasuri întregi în pălimar, și privea peste văi, cu ochii turburi, ca și acum. Își frământa mintea ca să priceapă rostul zilelor și al nopților, își gonea gândurile în umbra depărtărilor, ca să culeagă răspuns la ceea ce nu înțelegea.

Văile înoptate erau fără ecou, și solia dorită fără împlinire...

Dar într'o seară, ajutată de degetele străvezii ale lunei, care-i făcea par'că un semn nevăzut, își opri privirea pe un butuc de vie. Ochii i se umeziră bucuroși și scântectori: înțelese ce nu știa.

O ramură de viță ca să înflorească, ca să dea fruct și să îmbete, trebuie să se sprijine pe *ceva*. Îi trebuie un reazâm pe care să-l îmbrățișeze cu statornicie, să-l strângă aproape, cu îmlădiere și cu dragoste...

Un reazâm?

Începu să plângă, și fiindu-i rușine de lacrimile ei, stinse lumina, ca să aibă astfel

curajul durerii. Plângând, avea impresia că făptuește o vină care trebuie să rămâe ascunsă în umbră. Apoi încercă ușa și după ce se încredință că n'o va surprinde nimeni, se aruncă îmbrăcată în așternut, cu tâmplele în mâini. Îi svâcneau ca de boală.

— Te-ai culcat, ciocârlio? Se auzi un glas blajin pe coridor.

— Da, mamă.

— Nu-i frig la tine?

— Nu, mamă.

— Somn ușor, mami...

Nu răspuse, — dar, își repetă singură, cu ironie: „somn ușor, mami!...” și lăsa lacrimile să se piardă una după alta, ca niște mărgăritare irosite dintr'o podoabă fără de preț...

Cugetă mai departe, tristă și cuminte, ca un om drept care-și socotește amănunțit câștigul sau pierderile zilei.

Cu ce s'a ales sufletul ei, din goana unui an? Crâmpce de melodii săltărețe, vârtejuri pătimășe de vals, cuvinte minci-noase șoptite la ureche în vreun bal, străngeri îndrăznețe de mână la despărțire... Și-atât. Apoi, câteva toalete scumpe, dar rău tăiate, șapte-opt palarii de sezon, puține versuri, niște romane citite, o plimbare în străinătate, flirt, bani cheltuiți fără chibzuală. Nimic serios, statornic cinstit...

— Ah, moda și saloanele!... rosti cu furie, hotărându-se cu jurământ ca pe viitor să renunțe la tot ceea ce e lux și deșărtăciune. Are să se îmbrace simplu, numai în negru, cu un voal des pe față, ca să n'o mai recunoască nimeni când va fi silită să iasă în lume. Minunat! Așa dar, simplu și în negru... Blondelor le stă bine în culoarea văduviei...

Dar, dându-și seamă de temeiul grabnicei hotărâri, socoti această *jertfă* peste puterile ei, răsă singură și-și șterse ochii, înseninată.

— Ori cum, trebuie să mă hotărâsc. Dacă nici în anul ăsta *nu*, atunci la sigur, rămân fată bătrână... Așa dar...

Aprinse iarăși lampa și trase sertarul de la șifonieră. Degetele ei rotunde și subțiri, desfăcură panglicele unui pachetel, din care căzură câteva petale vestejite. Cercetă bine, și alese din teanc două fotografii.

Le privi pe amândouă, rând pe rând, cu un surâs triumfător și chochet.

— Trebuie să aleg... Trebuie... N'am încotro. Trebuie să mă *sacrific*...

Le privi îndelung, cu simpatie, desmierdându-se singură, cu o grație firească.

O, Doamne, ce greu e să te hotărăști!... Dăcat că nu-i pot lua pe-amândoi... *Andrei* e bogat, e de neam, e frumos. Are și blazon, dar e cam... *Titi*, e cu totul altceva. Ce distincție! Ce inteligență! O, ce bine-ar fi să am o zestre îndoită...

După multe clipe de gândire, se ridică dreaptă și maestoasă, cu fruntea senină. În ochi îi strălucea o mândrie-bărbătească.

Așezându-se la masa de scris, înșiră pe un carton albastru câteva rânduri, măsurând bine puterea frazelor.

S'a făcut!

Apoi reciti:

„*Vezi nu te-am uitat, Andrei. Nici o clipă n'am stat la îndoială. Numai tu îmi ești drag. Ai încredere în mine. Nu mai fi gelos. Dacă nu ți-am răspuns până acum — ghicești — e fiindcă am așteptat Crăciunul, ca să vedem și să hotărâăm. Măine te așteptăm cu toții... L.*

Era mulțumită de întocmirea abilă a scrisorii. Sună servitoarea și-i întinse plicul.

— Chiar acum. Ce-are aface că-i noapte. Ia o trăsură. Ține, restul pentru d-ta.

Apoi să culcă îndată și adormi ca un copil sănătos, un somn adânc, fără vise.

Când se deșteptă a doua zi târziu, bătu din palme de bucurie:

— A nins! A nins! O, ce bine îmi pare... Astăzi va fi totul alb și luminos.

Și cu aerul îngândurat al unei ființe care are de împlinit o misiune înaltă, repetă ritmic și clar, ca și cum ar fi voit să se pătrundă de valoarea cuvintelor.

— Alb și luminos!...

— Un buchet de flori pentru duduia, dela Domnul Andrei..., spuse servitoarea, intrând repede.

Lia, dădu din umeri, adăugând cu o ușoară nepăsare în glas:

— Pune-l pe măsută! și du-te,

DECEBAL

ROMAN ORIGINAL ISTORIC

De: Ioan Pop-Floranțiu.

(Sfârșit).

Văzutu-l'a sfântul pe pruncul, care s'a născut în zilele lui Traian! dar vai de acel neom, care ar sări dușmănește în calea lui!

Scrise el acuma așa chemare:

„Slăvitule meșter Apolodore, vino dela Damașcul tău, și să pui frâu spumelor Dunării. De piatră cioplită o lată punte peste al iei piept să ridici”.

Răspuns a dat meșterul:

— Bunul meu împărat, cu piatră cioplită eu dunărenelor valuri frâu le voi arunca.

Și apoi nu prea de multe ori luceafărul de seara s'a mutat popasul, de s'a sculat în zorile zilei, și zburdalnicele și răpitoarele unde în cătuși din stâncă tăiate și sub grele lespezi începură a jeme și suspina.

Marele oștean dela Italica la Tiberea venit, cu inima de miere, dar cu pumnul de fer, calcă cel dintâi peste minunea tuturor podurilor; după el șireagurile și convoaiele noilor armadii, vestind prohod hoardelor getiane ale dacului resvrătit.

Inspăimântați crainici la Decebal dau năvală. De furtună vestiri pe limba lor:

— Măria ta, groaznicul lup, al latinilor căpitan, pe șapte cărări, țara ca șapte cercuri o îmbrățișează.

— Porniți ghinărari, căpitani, cu toate aripile oștirilor. Bătrânii, cu copii și femei în crierii munților! — Tu, Pelasghioane, cu ale tale steaguri, ia aripa dela dreapta la stânga, tu Alastore, cu ale tale. Armadiile mijlocașe tu, Diegone. Voi, Bizentie, cu Midon, Terante, Eusir, Torid, Gillil și Zenor, năvăliți resleți, pe unde ai noștri s'ar clătina.

Aceste drumuri însă, vai nu mai sunt deschise. Pelasghion dă peste Longin, Alastor de ale lui Bibie Massa steaguri se lovește.

Lanț de vestiri întunecoase apoi, una mai grea decât sora ei, unele pe altele pe călcăie se calcă:

„Pe a geților orașe și țării de pază și adăpost pârjolul le spârțuie. Cetățile dela Amutria la Pelendava, Anutela, Blandiana și Azizia, până la Arcobadara, dela Stenaru, Celon, Sarmis-Irga, și Aretuza, — teciumi și facile scăpărătoare, — cu ochii spre Acva, cu gândul la Sarmis-Egetuza, — zor pe ei, pe toate praf și cenușe să le facă.

Vestindu-i aceste, grăi Bicilie cătră cutremuraturul despot:

— Doamne, tu tremuri.

— Zi, că nu tremur. Cine m'a văzut?

— Nu. Nu tremură nimenea. Eu tremur pentru tine; pentru capul tău.

— Să tremuri pentru capul lui Traian, dacă vrei; căci am un gând...

— Ce gând? mărite.

— Să-l fac blând; foarte blând...

Nou sol dela împăratul!

— Craiule răsvrățit, stăpânul pământului îți poruncește să te pleci lui.

— Adică îmi poruncește să-mi curm zilele. Să-i spui că i-le voi scurta eu pe ale lui.

— Îi voi spune.

— Nu-mi lua tu cuvintele în aeve.

Solul plecă.

Bicilie se apropie de Decebal și-i șoptește:

— Taie-mi capul, doamne; eu am socotit una; să-ți luăm vorbele în aieve...

— Bine zici. Alege pe doi; cei mai iuți la fugă și dibaci la ucidere... Solul să sosească la arderea oaselor lui Traian. — Stăi; stăi. Nu vei prinde om pentru așa fapte. Cu cât gândesc pe care dac prăpădit să-l trimitem, nu gălesc nici unul. Getul îți răpește bucata de pâine, îți sparge capul fățiș, dar pe furis nu omoară.

Bicilie râse.

— Nu te îngriji, stăpâne; am chemat eu din Itaca doi flăcăi, buni de lucru... Alerg.

— Stăi; nu te grăbi. Când mi-a trăsniț prin cap acest gând, m'am bucurat; când mi-am adus aminte că nu avem om, m'am întristat; și acum, și acum când tu dai să alergi, — acum acest gând mă sparie. Mi-e greață de această faptă. — Uită-te, pe cine vrei tu să ucizi! Stai, Bicilie, stai!

— Doamne, tu îți dai cuvântul, și iară ți-l iai.

— Muștră-mă, pentru că îmi calc cuvântul, mai aspru m'ar muștra fapta.

— Te va arde și mai amar rușinea, în lanțuri, făurite din aurul tău, după carul de pofală a lui Traian.

— Eu zic, mai aprig m'ar arde fapta.

— Și eu zic, mai cumplit te va arde flacăra părerii de rău, că aperi de moarte pe un om, și-i arunci în virful sulitelor pe un popor întreg, pe neamul tău însu-ți; când ai pasul de a-l înălța. Te dai pe pocăite. Dai vetrele strămoșești mamoniilor străini; tot neamul tău îl îneci tu, cu mâna ta, vrând să-i faci milă aceluia, care ție nu-ți face dreptate; vrei să-i aperi viața aceluia care trimite după tigva ta, apoi să-ți zugrume copiii mai ușor.

În pieptul lui Decebal clocot de spaimă și milă. Pe frunte-i picăturile șiroaie. Cu buzele tremurânde băguie după Bicilie: „...mamonii străini... capul meu...!”

Bicilie urmează:

— Imi iau mâinile din joc. Trăiască Traian; moară gețimea; piară Dacia. Traian e om atât de frumos, că își poate înebunii dușmanii. Traian e strălucit la față; poate orbi pe aceia, că-rora vrea să le ia argintul, ca să nu-și găsească cuțitul la sold. Traian e destul de puternic, ca să poată zugruma pe acela, pe care nu la putut înebuni nici orbi. Imi iau mâna din joc. Trăiască Traian; piară Dacia. Mie și așa nu mi-e mamă dreaptă!

— Dar mie mi-e mamă dreaptă! — strigă acum Decebal, ca scăpând cu mintea din verigile unui vârtej zugrumător. Cu fruntea încrunțată zice:

— Bicilie, chiamă pe cei doi greci.

Curând după aceasta apoi, nefericitul, cu ochii îneguriți zice întunecaților:

— Voi sunteți îndrăsneți. O traistă de arginți am să vă dau, dacă-mi aduceți din cortul din bârlogul marelui hoț căpățina lui; căci ne zugrumă pe toți, și pe mine și pe voi. Vreți așa?

— Vrem. Să știi, că la el pornim. Ori îți aducem fălcile lui, ori le lăsăm și pe ale noastre la el. Noauă ni-e tot una.

La plecarea lor, Bicilie le mai dete doi tovarăși, „pentru mai bună apărare”...

„Sapă-ți groapa!”

Patru soli — la împăratul! așa strigă păzitorul marelui cort din inima taberei, și Traian iată-l, se ivește în prag.

Cei doi trimiși de Bicilie pășesc înainte și lângă Traian se opresc. Mâinile lor pe mânele dela brâu.

Se avântă ceilalți doi, ipochimene de spânzurați, trimiși de Decebal, cu ochii fulgere pe tovarășii negrăbiți la omor, și cu cuțitele ridicate. Ca fulgerul însă, pumnalele însoțitorilor i-au străpuns și dat la pământ; punând de-odată ferele înroșite de sânge jos la picioare.

— Împărate, — zise apoi unul din ei, — noi făcurăm, cum ne-a dăscălit Bicilie, pentru apărarea ta.

— Și eu am ghicit, cine i-a trimis pe ceștialți doi. Dreptate le-ați făcut. Voi de-acuma cu mine să rămâneți; căci întorcându-vă, capetele voastre se clatină. Logofeților dă apoi scurtă poruncă.

— Iubiți diaci, scrieți celui cu jurământul rupt și pe omor pornit așa:

„Răvaș trimit ție, cel cu jurământul călcat, Decebal, *sapă-ți groapa*”.

Apoi făcu două jurăminte:

„Așa să se înalte împărăția mea, cum voi șterge eu împărăția lui Decebal, de pe unde a

fost”. „Așa să trăiască numele meu în lumină pe veacurile viitoare, cum își întunecă el singur pomenirea”.

Fior de cutremur pe întregă seminția de geți, din câmpiile dela Tisa și până peste văile Nistrului.

Cu limbă de foc, așa o fioroasă vorbă se întinde, ca pârjolul:

„Letinii, — câți letini, atâte satane. Să-i ardeți unde i-ați prinde, fără pic de milă!”

„De-acum și femeile în rînd cu ostașii să se lupte!”

„Pe câți îi veți prinde vii...”

Să nu mă întrebați... Nu pot să spun mai departe...

Cum îi canoniau, șerpi daciani și șerpoaice daciane, pe întrecutele, aceasta să nu o grăiască limbă de om pământean.

Longin.

Cine, din lumea geților îndrăsnește, de rupe cortul negru al nopții? și în zbor de tropote pătrunde până în tabăra lui Longin; iar sosit în cortul ghinăralului, ce-i grăiește?

— Vecine, știi, cum eu am arătat împăratului tău, că-i sânt prieten?

— Știu, dar n'ași înțelege, pentruce un sânge din neamul geților, un stâlp al Daciei.

— Stai, generale; eu nu sunt din ai lor. Viața mea e tocmai dela Propontis, și mă roade crâncenă isbândire pe capul acestui om. Vino tu cu mine la el, și — vei vedea, ce-i vom face; iar tu să iai mână în mână cu mine, frânele Daciei, cheile Sarmis-Eghetuzei.

Cât ai bate în palme, amândoi călăreții imbucă drumul până în cuibul craiului sgduit de frigurile îngrijorării.

Acesta cum dă ochi cu Longin, la dânsul se răstește:

— Ci spune, o dușman letine, noi doi cum să punem la loc ale noastre două seminții. Spune.

— Să spun. Până-i pe fruntea ta cununa cea de aur, gândul din acea frunte nu încetează a striga peste lume:

„Sânge, sânge și iar sânge!” Ești setos să stingi acest foc îndoit? Să o cobori de pe capul tău, și să o pui la picioarele mele; iar tu până la groapă, — dar unde e Bicilie?

Bicilie nu se mai arăta.

— Generale, strigă Decebal, de aci nu mai pleci, până nu-mi împlinesti două porunci. Și mai întâi, paznicilor, lanțuri să-mi aduceți.

— Lanțuri? Craiule!...

— Lanțuri mai degrabă!

— Dar eu de bunăvoie venii. Așa ți-a făcut stăpânul meu ție?

Longin — iată-l, ferecat în grele cătuși.

— Scrie despotului tău carte, să plece cu toate armadiile voastre peste Dunăre, dacă

vrea să mi-te cumpere; iar până atunci tu ale împărțirilor voastre rosturi și așezări de-a mărunțul și pe strună să mi-le descoperi; altfel sub paloș a ta viață plutește. — Dar iată sol nou. Ce aduci în gușe-ți, letine?

Pe generalul Longin să-l caut, e a mea însărcinare. A! Iată-l! Cum? În lanțuri? Ce-i asta?

— Cum îl vezi; în lanțuri.

— Tu, în astă clipă, desferecat să-l dai; căci altfel...

— Ei, altfel...?

— Spune-mi prețul.

— Iată-i prețul: peste Dunăre voi cu toții

— Nebunule! Așa ai face tu în locul nostru.

— De aici, viu, altfel nu-l mai vezi.

— La cer tu nu gândești? Cuvântul tu ți-ai dat. Așa-i al tău jurământ crăiesc?

— Intre două geene! să las mii suflete, în cumpănă cu acest unu?

— Soția și copiii pe Longhin îl așteaptă.

— Cu toții, în cea lume, ispășiți ne-om găsi.

— Dar tu? Tu cum gândești? Nu ai și tu cumpănă soție?

— Să taci! — nenorocitele! Să taci!... O!... de zeci de ani!... Nu-ți grăesc ție... Numai el, Zamolce, cerul mă știe...

Imi dai pe Longin? desferecat! Răspunde!

— Intâi peste Dunăre voi toți!

— O, crâncene pricolici, căci știi, cât el lui chesar îi e sfânt! Acultă dară, căci suntem în bârlog de lupi, ascultă: ne întoarcem cu oștirile dar plecăm plini de scârbă și de jale, o, viteaz, care, din luptă, la spatele unui dușman te ascunzi!

— Nemernice! taci; căci — la os m'ai tăiat. Ești sol; față neatinsă; căci altfel, de ăst fer, acuma, țarină ai mușca. Dar ascultă; ca să nu crezi că în frică m'ai putea îneca, iată-l, ți-l las; — și — ne-om lupta până la cea de pe urmă suflare. Generale, pleacă, desferecat.

— Plec. Rămas bun la toți! rămas bun, — lume...

— Ce-i?... Cum?... Sânge! A! Se stânge de inși a lui mână!

— Da. Mă sting cu a mea mână; praf de jertfă; pentruca să nu fie pedecă viața mea. Că-lău nemaipomenit! Prea mare ar fi fost prețul izbăvirii mele; eu, un singur biet muritor.

— Afară de aci, și tu, sol întunecat. Ce-mi mai stai? Stâlp cu suflare. Mai ridici ceva din traista-ți de deavol? Cântă!

— Voesc să mai cânt; dar nu obrazului tău.

— Cărui obraz dară? Cânta-vei lunei de prin nori? Căci pe-aici eu sânt stăpân.

— Voesc să cânt mâne, către înțelepții neamului tău adunați la mare sfat.

— Vom da ochi dară și mâne!

Decidav.

A doua zi căpeteniile neamului, iată-le adunate; mare divan al țarei. Pe scaunul domnesc craiul; grei nori pe fruntea lui.

— Solie dela Traian împărat:

— Vestescu-vă astăzi cuvântul cel mare. Romanilor, și celorlalte neamuri cu sufletul sănătos tată cerul le-a dat, cum de așa împărat lumea nici n'a mai pomenit. El sufletu-și frânge, că nu vede altă cale de a opri valurile de lacrimi și de sânge vărsat, decât vă poruncește, vouă, la toți fruntașii și ai geților părinți, să-i trimiteți în frânghii lățuit, pe căpetenia smintită, care prăbușește țara în prăpastie; ca, drept fiară ce e, în ziduri închise să-l străjuiască; să nu mai poată aprinde tăciune pe nici o țară, cât ar mai răsufla pe acest pământ.

Față de om cum e chipul de marmură, văzut-ați vreodată pe lume? Așa, Decebal, cu sufletul înecat, aruncă toiagul crăiei jos la picioarele solului, iute pășește până în fața lui și grăiește:

— Iată, rămas bun vouă tuturor! Mă dau eu, Nu aștept să mă dați voi. Aide!

— Dar nu te dăm noi! strigă cu toții, alergând și apucându-l de brațe; — și-l duc înapoi pe scaunul domnesc.

În această clipă, vai, ce învălmășală! O ceată de arcași tineri buluc în divan cu năvală, în strigăte:

— În lanțuri Decebal! În ziduri!

Dar în fruntea lor cine-i? că lui Decebal îi vine, la pământ să cadă! Ochii lui întunecime îi înconjoară, mințile-i spumegă, văzând, cine-l adulmecă să-l vâneze! Gândul lui a pustiu se împletecește; — căci cine e acela care a aprins această de moarte goană de om?

— Tu? Al meu fiu? Decidave!

Și grăiește acuma fiul resvrătit:

— Sol al Romei îți dau eu răspuns, acuma, îndată. Tu, craiule, tată, țara, cu noi, cu toții, suntem pe povârnișul prăpăstii de perire. Noi să oprim ursita de a ne cufunda și cu toți îneca. Tu așează-te la a Romei picioare. Te du la împăratul; de iertări, în genunchi te roagă; — și —

— O! — țipă nefericitul tată, — ce mătrăgună, bureți negri, ciapa ciorii — mâncata-i ne-bune!... Perdut al meu fiu! Tulburată legea firii! O!

— Tarule, — îi întoarce fiul, — al geților părinte, — orbie pe mințile tale s'a așezat? Tu nu vezi cumpăna între un singur om, și între miile de mii? Această măsură, văzută de o lume, numai tu nu o vezi? Negură din iad ține a tale pleoape și lumini?

— Smintită năpărcă!... Știu eu: din Roma tu supta-i această aiurare.

— Taci, o tată pierdut! Altă cale de ieșire nu-i coboară-te jos de pe acel scaun; căci tu nu mai ești om. Un demon capul tău cârmuește. Eu, de

astăzi al Daciei cărmăciu! Solule taliene, iată, eu, al țarei nou crai, eu ți-l dau; în lanț tu să-l iai, să-l duci; să-și găsească potolirea, cum puterile de sus i-o vor hărăzi!

Decebal — ochii închide; lancia ridică, o aruncă, și — peste o altă clipă, Decidav a trecut din calea plângerii, în cealaltă lume, în sânul lui Zamolce.

Toată adunarea, întreg divanul stă încrămenit.

Nefericitul ucigaș deschide ochii; vede, ce a făcut; cu vederile înghețate, cade jos, se târește până la omorâtul; așază fruntea sa pe fruntea nenorocitului; șoptind, cu suflarea ruptă, — ruptă:

— Mă iartă, o, mă iartă; — căci n'a mai văzut soarele așa ursită, cum e ursita mea. Tu, a mea minte biciuită, să nu-mi fugi! — Tu? Tu pleci? Decidave! Te duci la scumpa ta mamă, la Ilmionia! Întâi tu? Da; întâi tu. Tu, solule, de unde-mi vii? — Știu. Din Roma. Pe soarele vostru eu nu-l pot primi; e prea tare pe ochii mei. Mi-i-a ars; și rămăseși așa. Dați-mi putere, Zamolce, Meitras, să pot iarăși învia, — și apoi, — atunci, iarăși ne-om lupta, ne-om lupta, — până ce și eu voi cădea; că așa vrea ursita mea, — ursita mea...

Bicilie, stând după un stâlp, șoptește:

— Merge bine... merge bine, pentru a ta ursită, și pentru a mea frunte, pe care tu nu vezi brazda, ce ai dat cu biciul; palma, ce atuncia mi-ai dat.

Intunecare.

Răvas de întrebare trimite Traian cătră părinții neamului:

„Scriu vouă, stăpânilor din Roma cetate: riga cu mințile înegurite joacă pe povârnișul peirii întregi lui seminții odată cu el. Voi ce-mi ziceți?”

Și iată, că ei i-au trimis așa răspuns:

„In zidurile noastre să-l aduci.”

Riga dacian își vede înecarea. Drept aceea, trimite vorbă neamurilor vecine:

„Iazigilor, marcomanilor, cvazilor .. vouă, cari vă numiți cații și sarmații, — săriți în ajutorul meu; căci dacă crocodilul tiberean mă zugrumă azi pe mine, mâne — rândul vostru”.

Ce i-au răspuns ei, a fost suflare de ghață pentru sufletul lui.

„Decebele, să cazi în genunchi dinaintea che-sarului ca și noi”.

Cu greu suspin în gând, Traian trimite a-cuma vorbă:

„Vouă, cărmuitori și gloate daciane părin-tește vă grăesc: Roma tuturor mamă vă fie. Sub al ei scut vă plecați. Pe lupul din capul vostru jos!”

Cu mințile sguduite, craiul mai răspunde:

„Tu de peste mări fioroasă salamandră, tu

imi sapi mie groapa; dar și eu ție... Nu fug eu de lance... La pragul vetrei mele ne vom vedea”.

Roiu de olăcari și de crainici trimite acuma biruitorul peste ținuturile gețimei cu buciume și strigări:

„Fugiți din șheena Daciei, câți mai sânteți!”

De moarte îndârjiți aruncă și ei strigare:

„Dând oasele sub țernă, cu sufletul în înaltul cer al lui Zamolce, din iadul vieții plecăm”.

Răzleți cercetași sosesc după aceasta în tabăra romană. Spaimă și groază pe mohoritele lor obraze:

— Măria ta, strigă ei de departe, pe zidurile școrpiilor de daci, în țepe de pari ticve de ale fraților noștri!

Infiorați strigă acum căpeteniile:

— Sfinte !a nostru despot și tată, tu să strângi popelile strajnice; și mână deslegată să ne lași, ca și noi, drept răspuns turbării lor, așa să le plătim: „dinte pentru dinte”! Jurăm pe a mamelor noastre fețe, și pe a copiilor noștri viață, din fapta lor de dimoni, așa legea noastră să fie: să nu poposim, până pe toți, de veci, de pe acest pământ nu-i vom stârpi. Așa cu toții jurăm! Așa să ne vadă cei de sus! Amin!

Tulie.

Pe alergări înferbântate de acum stolurile și steagurile. Piept la piept valurile de luptători, pe unde se întâlnesc. Pe viață și pe moarte.

Stinse, netezite, largile câmpii dela brăul dunărean în sus; și armadiile răsplătitoare de fer colac împletesc împrejurul zidurilor de stânci de codri și de crânguri.

Cu inima arsă de înflăcărată mânie, luptătorii dau cu brațe de oțel, cu puteri de lei.

Iată, ce făcu Tulie, unul din sutele și miile ca el. Rău sfârmat îl aduc tovarășii în cortul vindecătorilor.

— De ce l-ați mai adus? strigă vracii; pentru ce l-am mai oblogi? Căci e pe groapă. Dați-l la o parte, să se stingă în pace.

— Mînțiți-ai vraciule; căci, iată, nu m'oi stinge sub ale tale cârpe și legători; ci mă întorc la luptat, până ce voi cădea acolo, alături de ceilalți.

Se ridică, și cu putere ca din nou vrăjită, la rânduri se târește; acolo apoi, cu spada-i ruptă, și cu dinții, din fiare doboară, și pe urmă pe veci și el se culcă, pe scumpa movilă clădită de el.

Prăpăd.

Vestiri de prăpăd, par'că tot atâtea tunete, dau în creeri lui Durpanie. Fărămată a lui față, cum ar fi în luptă cu suta de ani.

Pustiu mai plâng plaiurile! Pe întinsele câmpii și tapșane; în suspine o duc vânturie; căci soarele nu vede, peste tot, decât o singură, ne-

măsurată pustietate uscată, de oase încărcată; cîntînd înzadar după pluguri, după stolorile de sămănători, de secerători. La cele de pe urmă lupte, în știrbiturile rîndurilor, femeile geților se înșiră, și se luptă pe viață, și mai mult pe moarte; căzînd și ele, rînduri, rînduri, alături de soții lor și de frații lor.

Ce umbră de om se strecoară sub raza lunii, prin deschisa dîmbravă, ca adîncit în vis. Ce va fi șoptind el? Ascultați:

„... în fundul mlaștinilor cu tine! Tu buzdușanele ia-ți de pe umerii mei! De ce cu a ta lance spre capul meu ochești?... Și nu dai? Ci dă odată, ori te întoarce înapoi pe drumul pe unde a fugit soarele. Hai, pleacă, și te cufundă în spumele bălților! Au nu vezi tu, că lumea întreagă e o singură mare genune.

Iată-l ajuns pe dunga păretelui unei prăbușiri de stînci! Un pas încă și fărâme se face. — Dar ce-i? ... O altă umbră de noptatec pîndar, care îl apucă de braț, și-l ține pe loc.

— Ce-i? — strigă rătăcitorul ... cum?... unde?... Satan!...

— Pe pace, Durpanie; căci te ghicii.

— Tu?... ce văd ai mei ochi? Tu... Chiar tu?

— Plimbările mele de veghe.

— A ta mînă de plumb, ca o verigă de fer mă înecă în acest noian. Cum nu mă lăsași, aci să mă cufund? Pe stîncile prăpăstii; că pînă acum eram scăpat din această pustie și fioroasă temniță. Tu cu paloș la cingătoare și nu dai. Ci dă; iată, eu cu mîna goală pornii. Dă, Crintule lovește!

—Nu, Decebale. Ești nearmat.

— Al meu nou blestem dară pe capul tău!

Ce zarvă de ascuțite graiuri și bocete se apropie acum de cei doi căpitani?... Stoli de năluci din închipuirea aprinsă? ori — ce?

Pâlce de mame sunt ele, după Durpanie adulmecînd.

— Te găsim, în sfârșit, Durpanie, strigă cea din frunte; o, craiu Decebale. Ce ai făcut din vetrele noastre?

— A Pelasghionului soție tu ești, Zimbrura. Întoarceți-vă la pragurile și cuptoarele voastre; la copiii voștri!...

— La — — copiii noștri! o mare al cerului împărate. Pe copiii noștri i-am păzit, — pe cît...

— Ei! — „pe cît”?...

— Pe cît i-am avut vii!...

— Cum ai zis? „pe cît i-ați avut — vii”?

— De acum nici îi mai plîngem... dorm ei astăzi sus în brațele lui Meitras, — cui — noi singure — i-am trimis... Căci tu, — tu — tu întreaga moșie peste capetele noastre ai aprins-o! Stăpîn pe ale vieții, — de unde și pe moartea tuturor tu rost ți-ai furat? Răspunde. Omule, răspunde!

— Femeie Zimbruro, nu vîntura unde tu nici o lege nu ai.

— Dă-ne dară înapoi vetrele. Dă-ne copii! O, copii!... copii omule!

— Dați-mi pe al meu copil!... Cu lancea mea eu singur, sus, la înaltul Astreu l-am trimis. — Scăpat e și el de a vieții groasnică vâltoare. În pridvorul lui Zamolcse, cu toții, întîlnine-vom odată. Pe încheiate e și a suflării mele hotar... Apropie-se clipa, cu toții praful și scrumul să ne alegem. Adîncă mea taină, cheie prăpădului meu, iată-o; v'o dau în mînile voastre:

Un suflet de zână Zamolcse mîna dat de soție și crăiasă. Dar abia ca un început, ca niște zori de rai pămîntesc, pe a mele zile ia luci; și mă părăsi; pe mine și pe această lume. Văduvit de ea, de Ilmionia!... da prădat de urșită! deșartă a mea vatră! pustiu în acest piept! Spune-ți, așa legea lumii să fie? — O sete, să îmbrobod amarul meu oftat, orbește mă mînă, să mă înec în un toiu de războaie. O, soartă, urșită, așa tu m'ai purtat! Ochii voștri de ce stau pe fața mea pironiți?... Fugar cătră groapă și eu sînt, ca și voi toți și voi toate.

Și bieteles mame plânse, cu vorba între ele:

— Serman suflet de om! Mai crîncen decît noi, el căzut se sbate.

Taina ripei.

Grei bolovani și trunchiuri de tufari țin albia Streiului stavilită într'un loc. Sub mantia nopții șapte flăcăi sosec și se opresc dinjos de stavilă. Ei aduc șapte desagi încărcăți; o comoară de aur, îi așează în șapte cotloane săpate în pereții ripelor; iute așează la loc pietrele scoase; dar în clipa, ce urmează, — Bicilie sparge zăgazul stavilitor, și dă drumul undelor mînioase; mai isbește cu șapte bolovani capetele tovarășilor de tainica preumblare. Se înecă șeșe; scapă unul. Acesta urcă malul, și apoi, în goana cea mare pînă în tabăra romanilor.

Dochia

Mai galbin decît fața chipului de deară, clătinat, Decebal, cum se clatină ramura stejărilor de bătaia vîntului de iarnă.

— Dochio, grăește el cătră nefericita lui fiică înecată în lacrimi

— Tată, tu îmi grăești? Tu te uiți la mine?

— Nu te mira, scumpa mea; căci — o!...

— Să nu mă mir? Să nu salt? Ca robul cînd iese din pustiu temniței? — după atîția amar de ani, cît tu nu te-ai uitat la mine!

— Mă temeam de fața ta; căci, —

— Te temeai de — ? — Mare Dumnezeu! Da față de deavoloaică sînt eu? tată!

— Ba, că ai fața unui inger, care, — înalte Zamolcse, putere mai dămi!...

— Cum? tată! Ce taină tu îmi ridici?

— Ascultă, Dochio; de cîte ori te zăream,

din adâncul sufletului meu un țipet cătră cer izbucnea, — că —că de ce mi-a luat dela sufletul meu pe luceafărul vieții? pe maică-ta, pe Ilmionia. —

Iată, sărmană fiică fără mamă, de aceea îmi ascundeam ochii, să nu te zăresc. Dar, o, acum a sosit sorocul să începem a ne zice „Rămas bun! a ne zice „Cale bună!” Traian e un diavol, care va îngropa Dacia. Trimis-am, ca să izbăvesc seminția geților de acest uriaș șarpe, trimis-am rânduri de zugrumători; făptași vajnici. Fu înzadar. Ferul nu-l prinde. Trimis-am și pe al tău frate; — și el, fermecat de vraja lui, de vraja Romei, pe apărare i-se alătură. Ei, mai zici?

— Craiule, mai zic. Tu-mi descoperiși o taină. Ingădui, să-ți descopăr eu altă taină: nu e Traian din pornirea lui așa cumplit.

— Atâta e taina, ce-mi descoperi? Nu e taină aceasta, și eu știu, că el e numai sabia Romei.

— Alta e taina; tată, eu de unde știu, că el nu e suflet de fiară? Știu, pentru că, ascultă: eu am văzut a lui față.

— Când? Dochio, în ce loc?

— Iată. Pe ascuns, eu m'am amestecat în mănunchiul de femei, cu cari ne am dus, când ne-am rugat lui, să-i fie milă de vetrele noastre. În ochii lui lacrimi am zărit. De atuncia și până astăzi, eu nu încetez a gândi, că nu sântem încă perduți; că el poate, s'ar opri.

— Acum? La marginea groapei noastre. Așa gândești tu?

— Acum la marginea groapei așa gândesc eu.

— Numai o minune; alta nimic. E târziu. Deci, — rămas bun, Dochio. Rămas bun!... Cale bună!... În plaiurile din împărăția lui Meitras, în lumea sufletelor, ne vom mai vedea. Rămas bun!...

Mută tinera se depărta; însă, în sufletul ei, raza unui gând nou o licărire de tainică așteptare îi aprinse.

Attilie Bradua.

Zi cu zi, peste plaiurile și vetrele Daciei, întinsa verigă de fer tot mai strâns pășea cătră inima neamului.

Din ascunzișe, din vizuini, din peșteri și din gropi de lup, pe unde mai resflua viață de ale dacilor, vestea peirii strigătele ridică.

În păreți de stânci, cu topoare romanii scări taie, și facla înfricoșatei osândiri pe văi și pe culmi flăcăreză; și unde cuțitul strâmb în mână de dac sclipește, acolo, sub buzduganele și paloșele din mână de romani mânioși, în bucăți rupte, căpăținile se împrăștie. Dar în clipeala peirii, ei toți așa se laudă:

„Să știți, o, bălauri noi acuma înviiăm”.

„Trecând în a cerului raiu și eden”.

Aprinsele valuri de luptători ajunseră acum în preajma înseși a Sarmis-Egetuzei. Aci,

pe trei laturi, crâncenă luptă se încinge. Pălcuri de sutasi geți mai înversunați curat după capul împăratului dau vânătoare.

În aceste clipe, ce se aude strigând un stegar roman?

— Haideti, măi, și împrejurul cinitului ca un zid să ne țesem. Nu vedeți voi, că el din fruntea steagurilor nici că se clinteste?... dar ce să fie? Acum îl văzurăm în marginea dela apus, — și, — ascultați, ce strigă el din partea răsăriteană! Iată-l, cum dă el pinteni aprigului seu șarg arab, în capul cetelor lui Attilie Bradua! Iată-l! Ascultați, ce zice el?

„Auzi-mă, calău Decebal, a școrpiilor școrpie împărat; cu mine, aice, pept tu să dai, dacă vrei să cazi subt ochii cărdurilor tale! Și voi, ai mei dragi fii de arme, aice, cu mine, cu al voștru tată, vă stringeți!”

Din steag în steag fuge această chemare peste șiraguri; — și curând apoi, Decebal porni cătră acela, care îl chema, strigând, cum trecea dela un puhoiu la altul:

— Stegari ai dacilor, și voi, sutasi cu îndrăzneli de lei, după mine! la căpetenia ulilor năvălitori. Iar tu, Traiane care îndrăznești a mă striga, acum, să-mi dai seamă de a ta cumplită, la cer strigătoare nelegiuire, că omori o țară! Tu spada-ți asupra capului meu ridică. În adâncul afurisitului teu suflet să-mi tremuri, o, tu, vâstar de cioban, de cununi împărătești tâlhar! Acum, de împărătească mână în iad ai să te rostogolești.

Iată-l sosit în fața dușmanului seu, și — îndată, ciocnete uriașe; spadă în spadă, cum nu s'a mai văzut. De odată, pala romanului zboară în bucăți, și, — în clipa ce urma, încruntatul Durpanie în două despica pieptul viteazului luptător.

— Cornaci!... buciumași! pe toată gețimea vestea cea mare să zboare: doborât e lupul cel fioros! În praful pământului e Traian cel nebiruit! Iertare să cântați pentru italii ostași, cari vor să-și pună armele la picioarele voastre. Ai lor vulturi mie, pe veci să se închine! O, soartă, de minuni născătoare, astăzi, pentru un întreg traiu de iad m'ai resplătit! În veci binecuvântată să fii!

Cu ochii și mințile, de bucuria cea neasemănată, orbite, el nimica alta nu mai știe, nimica alta nu mai vede; ci, într'un suflet aleargă, și pe scările deschise, în crierii unui turn se urcă; de acolo să-și soarbă a marei isbânde vis cu ochii văzut. El nu știa, că acel „împărat” era Attilie Bradua, mucenic de bună voie, ca să rărească roiurile de ucigași dimprejurul închinatului seu stăpân.

Dar ascultați, câte de inimă minuni și altii au mai făptuit în acele clipe.

Pe când Attilie Bradua se dedu ca viie jertfă, pe atunci, pe coasta dela soare-resare, alt mu-

cenic, inimosul Levian minția, că el e împăratul Traian, și își dăte sufletul sub cutitele întunecaților, pe cari el însuși îi strinsese împrejurul său.

Și, odată cu Attilie și cu Levian, la coasta dela soare-apune, al treilea mucenic, stegarul Floru August, a treia strânsură chema împrejurul seu, și își vându viața și el, tot pe un preț, ca și neuitații lui tovarăși mucenici de bună voie.

Puhoiuri de uriași, cu ascuțite coase după a lor statură și a lor măsură, nu ar fi deschis mai largi spărturi, mai nemăsurate poieni din cele de pe urmă neguri de geți, cum cosiră nemângăiații voinici lațiani.

Intreaga armadie a Daciei s'a făcut numai — movili de trupuri căzute unele peste altele, în încheștarea cea de pe urmă.

Secerișul respălării!

Apusul.

În aceste ciasuri, în curțile crăiești, Bicilie se înfățișază la domnița Dochia, și-i grăiește:

— Scumpă jupâniță, învăscută în petece de cerșitoare, să fugi, cu ale tale tinere tovarăse, prin codru, spre mează-noapte; până ce eu mă duc în tabăra romanilor, să cad la picioarele lui Traian, să te ierte măcar pe tine cu celelalte nevinovate copile; ori, de nu, cu acest fer, pieptul să-i zdrobesc.

— Cum ai zis? Bicilie, — eu să fug? Nu vreau; ci mai vârtos, viu și eu cu tine; și — și iată, acest pumnal; și-l dau în mâna ta; și te jur, când se va întâmpla să trebuiască, să mă ridici, cu el, din iadul vieții. Imi juri aceasta?

— Iți jur! Dar pumnalul să ți-l păstrezi tu. Când se va împlini, ceea ce ne așteaptă poate, vom ști noi amândoi ce să facem. Haidem, scumpă; de acuma, Zamolxe să ne audă, — fiecare ce oftăm...

Pornesc, și, într'un târziu, iată-ți de zece pași în fața lui Traian.

De odată — ce strigă vulpoiul venetic dela Propontis?

— Apără-te, doamne, de pumnalul acestei veninoase năpârce, fiica lui Decebal!

— Apără-te, de — șerpele Bicilie! țipă Dochia, fulgerată de pornirea pricoliciului, și în aceea clipă, pieptul lui, cu mâna ei adânc îl despica.

Dar și el, tot așa i-a plătit ei; și pe ternă, iată-și, decodată amândoi așternuți.

— Cerule! — urlă Decebal, zărind din turn cele sub ochii lui petrecute.

Nebun aleargă, ba zboară peste scări la vale îmbucă depărtarea, și peste puțin, se întâlnește — cu cine?

Traian îi aduce, în brațe, scumpul odor, trecut în lumea veșniciei; — și o pune, cu gingășie, pe pajiștea moale, la picioarele lui, zicând:

— Făcu și ea o fărădelege; dar o ispăși fără întârziere.

În goana mare — Pelasghion sosește; și, nici una mici două, cu spada pe Traian, să-l străpungă! Dar ca fulgerul ridică brațul Decebal, și-i prinde lovitura, rănit el, în locul dușmanului, seu, și strigă la năpraznicul năvălitor:

— Stăi, Pelasghioane; aci, lângă Dochia, nu e tabără; e vatră sfântă. Aci și el e neatins.

Cade, în acea clipeală, un pâlc de sutasi romani, ca din zbor, și, cu ochii în sânge, ridică spadele, pe Decebal în praf să-l dee; dar nu apucă a izbi; căci Traian îi oprește, zicând:

— E tată lovit de jale. Pace să fie! și apoi se depărtează, încungiurat de ai sei.

— O vorbă, împărte, — îi strigă Bicilie, — o mare taină eu am pentru tine; pune umăr, și la viață mă scoate, și eu în mână ți-o pun.

Dar Traian nu-l mai auzia.

Cătră Decebal acuma se îndreaptă, zicându-i, cu graiul rupt, cu limbă de moarte:

— Sosirăm, amândoi, astăzi, unde o lume moare, o ho! de Durpanie; și acuma, ascultă a mea spovădanie:

— Iți aduci tu aminte? hăt, din zilele tinereței, cum un cneaz din țară depărtată, unu Spontis, a furat o floare rară, o tineră domniță; un raiu de blândețe!

— Să taci!... Pe Ilmionia, crăisa mea apoi.

Bicilie nu se opri, ci zise înainte:

— Cum lebedă se spovedește, pe pragul morții mele, și a tale, poate, — Spontis. —

— Omule, lasă cenușa lui Spontis în fundul Grechiei; în fundul pământului să o lași.

— Ba cenușa lui Spontis aci va șede; căci, ascultă-mi povestea: cenușa lui Spontis e cenușa mea. Eu sunt Spontis! — Eu! — pe care tu de raiu prădându-l, — peste față cu palma i-ai dat. De aceea ca o coabă vestitoare de moarte, a mea răzburare te-a ros, dela acea palmă, până la a ta raclă.

— O, viperă! țipa leul, turbat, te stinge de acest fer! — și paloșul lui în două fărma țigva rezburătorului.

Mâna morții s'a întins peste țara Daciei.

— Fugiti!

Vai! de zilele tale, dacă ești născut de urmă de dac! Vai! capului tău, dacă te închini altarelor lui Zamolxe! Steaua ți-s'a stinge, pomenirea îți va peri.

Fugi! căci vatra ți-o risipește ferul romanului; spada lui te doboară pe pragul colibeii tale. Nu fugi; căci săgeata lui te ajunge, până nu sosești la marginile ogoarelor tale. Uită că ai văzut soarele lui Meitras; uită cum se trăiește; învață-te cum se moare! — Lasă-te de a te mai urca pe scara măririlor de pe lume; cari au capăt; coboară-te în adâncul întunerecului nemărginit!

Stringe apoi nenorocitul, trupul rece al fiicei la pieptul său, îl ridică pe brațe, pornește ca

Dar nu s'a 'ntins pe noaptea ce zace 'n ochii tăi!
 Și zile trei, de-arîndul pustii și lungi trecură,
 De când tu gemi, și hrană n'ai dus un pic la gură.
 Au ce urzești în taină? ce gând îngrozitor?
 N'ai drept să 'ntorci asupra-ți un braț ucigător.
 Ai mânia și zeii cu-așa nesocotință,
 Și ți-ai trăda și soțul, căci i-ai jurat credință.
 Îți lași pe drumuri bieții copii, nefericiți,
 Ce singuri, în robie, vor crește prigoși.
 Nu simți, că ziua cruntă ce-i lasă fără mumă,
 Pe fiul veneticei spre glorie-l îndrumă,
 Pe-acel vrăjmaș de sânge, de tron, pe-acel cumplit
 Fecior al amazoanei, — trufașul Hypolit?

PHEDRA

O zei!

OENONA (cu interes)

Îți redesteaptă muștrarea mea, vre-o ură?

PHEDRA

Nebuno, oh... ce nume îți flutură pe gură!...

OENONA

Ei bine, da; mânia sbucni cu drept cuvânt.
 La blestematu-i nume, te sbați ca frunza 'n vânt.
 Iubirea, datoria, spre viață te trimite.
 Așa te vreau! Să nu rabzi ca fiul unei scyte
 Impovărându-ți fiii c'un jug nedemn de ei,
 Să dea porunci aceluși vlăstar, din neam de zei!
 Nu 'ntârzia! Căci moartea clipită cu clipită,
 Te paște 'n urmă... Strânge-ți puterea risipită
 Atât cât torța vieții topită 'n scrum și jar
 Mai poate încă 'n flacăra să isbucnească iar!

PHEDRA

Prea mult lăsa-i să ardă vâlvoarea-i vinovată!

OENONA

Ce remușcare oare te sfășie? arată!
 Ce grea nelegiuire te-alungă? Ce păcat?
 Tu n'ai pe mână sânge de om nevinovat!

PHEDRA (privindu-și mâinile)

Oh! mâinile mi-s albe, n'au pete de acele!
 De-ar fi și bietu-mi suflet nevinovat ca ele!

OENONA

Atunci ce 'nfricoșate urziri ai plăzmit,
 De pari înspăimântată de faptul ne 'mplinit?

PHEDRA

Ți-am spus; — mai mult nu cere; aibi milă, — mă
 [scutește.
 Mai bine mor, dar taina n'o spun... mă îngrozește!

OENONA (cu durere)

Mori deci păstrînd tăcerea-ți sălbatecă, — dar
 [mâini,

Ca să-ți închiză ochii, tu cată alte mâini.
 Deși ești mai aproape ca mine, de morminte,
 Impărăția morții mă va primi 'nainte!
 Mii drumuri stau deschise spre țarmu-i, — și-aștept
 Din culmile durerii s'aleg pe cel mai drept.
 O crudo! când credința ți-am înșelat-o? Știi că
 Eu te-am primit în brațe crescându-te de mică.
 Eu pentru tine, țara, copii mi-am lăsat.
 Așa-mi plătești credința, ce pururi ți-am păstrat?

PHEDRA

Ce rod crezi tu să capeți cercând să-mi birui
 [vrerea?
 Ai tremura de groază, de-ași sfărâma tăcerea.

OENONA

Dar ce-ar putea să fie mai crud, puternici Zei,
 Ca moartea ce te stânge încet, sub ochii mei?

PHEDRA

Chiar de mi-ai ști păcatul și soarta ne 'mpăcată,
 Tot aș muri și-atuncea, dar mult mai vinovată!
OENONA (îmbrățișând genunchii Phedrei)
 Te jur pe-aceste lacrimi din ochii mei cei stinși,
 Și pe genunchii șubrezi, ai tăi, ce-i țin cuprinși,
 Ridică-mi după suflet o neagră bănuială!

PHEDRA

Ridică-te... tu însă-ți o vrei?

OENONA

Fără 'ndoială!

PHEDRA (á parte)

Oh Ceruri! Cum i-ași spune? de unde să încep?

OENONA (duioasă)

Cu temerile tale nu mă jici...

PHEDRA

Pricep

Mânia ta o Venus! Imi dau prea bine seama:
 M'ajunge rățacirea ce-a rățacit pe mama!

OENONA

Triste-amintiri stăpâno! de-acum, în viitor,
 Tu uită-le; tăcerea să fie giulgiul lor.

PHEDRA

Ariano, dulce soră! de ce amor rănită
 Tu ai murit pe țarmuri străine părăsită!

OENONA

Stăpâna mea! Ce grije, ce tainice văpăi,
 Te ard, de es din hrube de iaduri, toți ai tăi?

PHEDRA

Mor, cea mai oropsită din neam,— și cea din urmă?
 Așa voiește Venus. — Vin moarte... chinul curmă!

OENONA (uimită)

Iubești?

PHEDRA (hotărîtă)

Cu tot ce este furtună în amor!...

OENONA

Pe cine?

PHEDRA (suspînând)

Auzi-vei ceva... îngrozitor...
 Iubesc, și blestematul lui nume mă 'nfiară.
 Iubesc, și mă cutremur să spui....

OENONA

Pe cine dară?

PHEDRA

Știi... fiul amazoanei de mine urgisit...

OENONA

Pe Hypolit? O Ceruri...

PHEDRA

Tu însă-ți l'ai numit!

OENONA

O cer! mi-'nghiață 'n vine tot sângele 'n uimire.
O! jalnică odraslă! O chin! Nelegiuire!
Călătorie fără noroc! țarm urgisit!
De ce-am venit, spre locul primejdiei ursit?

PHEDRA

Nenorocirea nu e de-acum. E mult mai veche;
Abia eram prin lege a lui Tezeu pereche,
Și tihna, fericirea, părea că le-am atins.
Dar, — mi-a trimis Atena, un dușman de ne'nvins!
Il văd, roșesc, și 'n urmă, îmi simt obrazul vestet;
O tulburare-mi urcă din tălpi, până la creștet;
Mă 'ntunec, vorba însăși mi se 'ncleștează 'n dinți,
Sudori îmi scaldă trupul când reci și când fierbinți!
E Venera ascunsă, — o recunosc în mreje
Cum sângele mi-aprinde, mă 'nfășură 'n vârtej!

(după o pauză)

Crezui că pot zeița prin rugă, milostivi
Și-i ridicai un templu; cu drag l'împodobii.
De jertfe 'nconjurată, chiar eu, în ori ce clipă,
Priveam cu mintea dusă, la tremurul d'aripă.
Dar leacuri, nu se află în dragostele mari!
Zadarnic pe altare ardeam mirezme rari.
Când numele zeiței șopteam, — ah, eu nebuna,
Lui mă rugam! Văzându-l astfel, întotdeauna,

— Nou Zeu, al cărui nume, să-l spun, n'ăși fi
[ndrăsnit —

Tot sufletul, în taină, pe-altaru-i am jertfit!
Fugeam de el, — dar chinul tulburător de minte
Mi-l arăta în chipul căruntului părinte.
Mă 'nfuriai atuncea pe mine, — jurai chiar
Intărâtându-mi ura, să-l prigonesc amar.
Și ca să sfarm un idol, iubirei pătimase,
M'am prefăcut că-s mamă rea, vitregă, pizmașe!
Cerui să-l surghiunească. Am plâns, am tot strigat,
Și tatăl, dela sânu-i l'a smuls, l'a 'nstrăinat...
Oh, respiram Oenona! Cât l'am știut departe,
De nevinovăție, avui în treacăt parte.
Bărbatului supusă, mahnirea mea tăcând,
În grija căsniciei trăiam cuminte, — când...
...Deșartă sârguință! Ne 'nduplecată soartă!
Sosind aci 'n Trezena cu soțul meu, — în poartă,
Văd iarăși pe vrăjmașul pe care l'am gonit!
Abia închisă, rana îmi sângeră cumplit.
În inimă, nu-s flacări ce-ascuns încep să ardă,
E Venera 'ncleștată ca prada să nu-și piardă!
Oh! simt în fața crimei disprețul cel mai sfânt.
Urăsc viața 'n germen, — de-amor mă înspăimânt.
Voiam să las în urmă o viață fără pată,
S'ascund de raza zilei văpaia-mi vinovată.
Dar n'a fost chip cu tine să lupt, să mă feresc,
Ți-am spus ce-aveam pe suflet... tot, tot... Nu mă
[căiesc.

Să fii cuminte însă, căci Moartea e pe trepte...
Să nu-mi mahnesti sfârșitul cu 'nvinuiri nedrepte.
De-acuma, nu cer sprijin nici ție, — nimănui...
Când focu 'ncet se stinge, cenușa-i partea lui!

C.-Lung (Muscel), 1 Martie 1913.

D. Nanu.

Cântece orientale.

I

Portocalii dulci înflor
Fremătându-ne 'n fereastră.
Visul nostru — i cântul lor,
Floarea lor, — iubirea noastră,

Cântul lor se va sfârși,
Visu'n dor ni s'o prefăce;
Floareade s'o risipi,
Dragostea ce ni s'o face?

Portocalii iar și iar
Inflori-vor la fereastră.
Noi vom plânge în zadar
Pe cărări iubirea noastră.

II

Fermecat de-albastrul firii.
Sufletul ca și un val
Cântă'n visul fericirii. —
Rupe ramuri de migdal,
Fă cunună 'ndrăgostirii.

Leapădă melancolia...
Rupe floare de lămâiu;
Infrățiți cu bucuria,
Veseli dragostei dintâiu.
Să-i sărbăm azi liturgia!...

III

Liniștit, din cadrul zării
Venus scapără în fire.
Luna albă, luna mută
Îl imbie la iubire.

Sufletu-mi de dor e Venus
Iar iubita — luna mută.
Fermecați de vraja nopții.
O sărut și mă sărută.

Macedonia 1912.

P. Papazissu.

Cronica politică.

Războiul balcanic.

Încă în anul 1907, sub titlul „In preajma noului an”, făcându-se o privire asupra situațiunii generale politice, s'a scris în corpul acestei reviste în chestia balcanică următoarele — „In cestiunea balcanică s'a ajuns întâi între Rusia și Austro-Ungaria la învoiala dela Mürzteg, iar acum Tittoni, ministrul de externe al Italiei face deja amintire de o învoială secretă în acelaș senz între Austro-Ungaria și Italia. Pacea europeană va fi astfel pentru un timp salvată, numai popoarele direct interesate vor continua să se sfășie între sine. Dar până când?... Iată, întrebarea ce-și așteaptă impetuos răspunsul!...

Dacă credem în geniul cel bun al popoarelor, dacă credem în puterea instinctului de conservare și în puterea logicei sănătoase, atunci nu putem considera de eschisă posibilitatea unei alianțe între statele mai mult interesate în Macedonia: între Bulgaria, Serbia, Grecia și România. — O astfel de alianță nici nu ar rămânea fără de protectori desigur mai puțin interesați decum sunt reformatorii de azi ai Macedoniei. Dar mergem și mai departe, și avem curajul să susținem, *că o astfel de alianță pusă pe baze trainice, care să calculeze cu toate aspirațiunile și idealele acestor țări*, ar putea să formeze chiagul unei noi grupări de puteri în Europa... Ar fi, îndrumarea politice europene în alvia ei normală, unde ținându-se seama de *individualitățile etnice* să se pună frâu despotismului și dreptului celui mai tare și să dea garanța desvoltării libere pe veacuri înainte. Și noi, — deși nu pentru anul care vine — *credem tare în această desvoltare a lucrurilor!* Va pune piedeci diplomația câte numai va putea, dară conștiința pericolului comun, luminată de facla idealismului curat, va învinge orice piedeci și va realiza *ceeace trebuie să se realizeze!*...

Acest articol nu a plăcut atuncia multora dela noi și se vede că și politica oficială a României a împărțășit vederi cu totul opuse celor exprimate de noi. Și totuș *alianța balcanică s'a făcut* și fără concursul și consen-

timentul României și iată, tot ceeace am prezis în articolul de mai sus s'a realizat întocmai.

Diplomația s'a dovedit neputincioasă în fața puternicului torent mânat de impulsivnea conștiinței naționale și până și cei mai rigizi politicieni au trebuit să iese din labirintul dialecticeii lor de sofisme, au trebuit să părăsească rezistența infinitelor confuziuni paralogistice și desmeticități în fața adevărului biruitor au trebuit să recunoască în cele din urmă îndreptățirea ideii de naționalitate. Acesta este primul succes al aliaților balcanici, succes, care pe noi — va fi lesne de înțeles pentru fiecare — ne privește mai de aproape. Dar tocmai oprindu-ne nișel asupra acestui punct — va părea poate paradox pentru unii — dară trebuie să recunoaștem fără înconjur că acest triumf al naționalismului în Balcani departe de a ne servi ca un stimulent de energie, ne procură mai curînd o dureroasă depresiune.

Noi vedem că ideia națională a isbutit să triumfeze în Balcani, dar numai *pentru* Balcani! Abia acum simțim părăsirea noastră! Și cu cât regatului român în aceste zile de grea cumpănă pentru întreg echilibrul european i-se arăta din toate părțile mai mare atențiune și mai înaltă considerație, cu atât în sufletele noastre se deslușia mai trist rolul la care suntem osândiți în urma unei politici, care a scos din sfera combinațiunilor sale orice considerațiune de ordin național.

Dară nu vom continua firul impresiunilor noastre pentru a nu jigni susceptibilitatea fraților noștri și pentru a nu ni-se putea restălmăci intențiunile, acum când încă nu ne e permis a vorbi deschis. Totuș, pentru a preîntimpina neînțelegeri mari și mari dezastre, va fi bine să accentuăm de pe acum că desaproabăm cu desăvârșire acel fel de a vedea al multor bărbați de stat ai României, cari cred în generoasa recunoștință a factorilor noștri competenți de îndată ce vom da dovada fidelității noastre. Astfel de vederi

poate împărtași numai un om, care nu cunoaște temeinic *referințele* dela noi, *natura* luptelor noastre precum și *stadiul extrem de înaintat*, în care s'a ajuns *cu sistemul* politic de până aci, și care deja nu se mai *amenință* numai cu descompunere, ci este în plină lucrare. Iar succesul popoarelor balcanice în loc să-i înduplece pe deținătorii puterii publice dela noi la mai multă concilianță, va avea darul să înteească numai pornirile lor și cu mai multă rafinerie și cu mai mare zor să caute a-și realiza visurile preschimbate deja în puternice convingeri. Istoria ne dovedește că psihologia celor tari și mari și întreg raționamentul lor să deosebește esențial de al celor desmoșteniți. S'ar fi părut, și ar fi fost logic, ca evenimentele desfășurate în Balcani să servească drept un memento cărmuitorilor politicei dela noi ca cu o oră mai curînd să revină la o mai dreaptă cumpănire la împrejurărilor, să-i trezească din visurile lor utopice și să deschidă largi porțile constituțiunii pentru toate popoarele cari alcătuiesc statul nostru. Ce vedem însă? Tocmai în aceste timpuri, se prezintă camerii ungare proiectul reformei electorale, o monstruositate cași care nici dela detentorii actuali ai puterii de stat nu ne-am fi putut aștepta. Intr'un amestec îngrozitor de dispoziții diferite, fără unitate și fără principiu fundamental, vedem cum se codifică în acest proiect drepturi diferite pentru diferitele grupuri de cetățeni. Nu considerațiuni isvorîte din *respectul absolut* pentru libertatea și egalitatea cetățenilor, ci cu totul altele i-a condus pe făuritorii acestui proiect. În acelaș timp, se procedează fără multe scrupule la înfăptuirea episcopiei greco-cat. maghiare jignind de pe acum autoritățile noastre bisericesti și ignorînd intențiunile și dispozițiile însăși bulei papale. Iar societatea maghiară mișcă toate pietrele ca să organizeze rezistența în fața pericolului naționalist. Bărbați conducători ai politicei maghiare plănuiesc alianța cu Germanii din Austria în contra naționalităților, iar în cadrele „Asociației sociologice maghiare” se întrec foștii miniștrii cu reprezentanții științei maghiare de a găsi noi și noi mijloace pentru a ne desnaționaliza. Și toate aceste se fac acum, când primejdia bate la ușe, când atmosfera este atîta de încărcată încât în tot momen-

tul poate să isbucnească furtuna? Dar ce va fi oare dupăce primejdia va fi trecut, dupăce un războiu victorios îi va fi întărit numai în poziția, în cutezanța și orgoliul lor? — Recunoștință? Dar nu este tocmai Austria care ne dă pildele cele mai clasice de nerecunoștință? Ne vin în minte cuvintele principelui Schwarzenberg rostite după desfășurarea evenimentelor din 1848 cu o ocazie în Drezda: „Austria va uimi lumea cu marea nerecunoștință ce va arăta Rusiei; dar Sârbii, cari în 1848 au stat alături de armatele împărătești și numai din Serbia propriu zisă mai mult ca 14.000 de soldați sub conducerea eroicului Knicanin au asigurat izbânda acestor armate, — cu ce s'au ales ei? Cu promisiunea din 18 Nov. 1849, care însă tot promisiune a rămas, nu s'au designat nici hotarale voivodatului sârbesc, nici voevod nu au primit, nici constituție, nimic! Dar noi, Românii, cari dintre toate popoarele Ungariei poate mai mult am sângerat în acel an de blăstem, afară de cuvintele binevoitoare dela Olmütz, care este răsplata noastră? Poate încorporarea Transilvaniei la Ungaria și mâna liberă dată heghemonilor noștri?!

Și să nu se creadă că ajutorul dat de Slavi pentru mântuirea Austriei, nu ar fi urmărit atunci o anumită tendință politică bine preconcepută și bine motivată. Gazeta „Srpske Novine” din 1848 nr. 96 scrie destul de clar: — „Slavii din Austria vor fi mântuiți de se va mântui Austria; Austria germană se va preface în Austrie slavă”. Aceste așteptări însă s'au dovedit de iluzii înșelătoare și tare ne e teamă că și așteptările fraților noștri din regat, cari speră că pe urma unui războiu victorios, în care România își va fi dat toată proba loialității și devotamentului său vor urma zile mai senine și pentru noi—să nu se dovedească asemenea de iluzii înșelătoare. Le spun aceste nu pentru că aș voi să înstrăinez România de aliatele sale, ci pentru că să advertizez că sunt lucruri cari se pot face și cari e bine să se facă imediat fără a le lega ori condiționa de termen. Clara pacta boni amici. Să ni-se dea libertățile cari ne compet și atunci cu inima liniștită poate și România să întindă mâna aliaților săi fără să fie silită a-și impune mereu rezerve, cari în primul rînd sunt în dauna ei.

A. C.

La umbra unui trandafir.

De **Corneliu Moldovanu.**

Nu știu pentru ce, din toate florile, cea mai dragă mi-a fost întotdeauna trandafirul. Poate că aromirea lui fragedă și înceată, ca respirarea unor buze iubitoare, îmi trezește în gând ceasuri de fericire, poate că atingerea răcoroasă și catifelată a petalei, e asemenea obrazului odinioară desmierdat de sărutări, poate că sufletul de parfum al acestei flori, e de o potrivă cu palpitatea trecătoare și melancolică a viselor ce locuiesc în grădina sufletului meu...

Pe tulpina înaltă și spinoasă pe care vântul n'o poate frânge, pe ramura sprintenă care sângeră degetele ce vor s'o înlădie, în vârf, ca un nimb și o încununare, trandafirul își aprinde corola, adiindu-și strălucirea în senin, asemenea flămării care măsoară înălțimea unui catarg. Acolo sus, floarea își desfășurează risipitoarele arome, le trimbetează pajistii întinse, birue toate glasurile de parfum ce sfătuiesc în straturile joase, învinge trufia șerpuitoarelor liane, ce speriate se cațără pe ziduri, și stăpânind imperiul întregii grădini, poruncește cu fală poporului verde care odihnește la poale.

Dacă vreți să cunoașteți scara măririlor care statornicește pacea în cetatea de mirisme a unui parc, plimbați-vă câteva ceasuri pe aleea prunduită, la umbra desisului, sub răcoarea serii, și când veți zări o floare tresărind la auzul pasului scârțăetor, opriți-vă ca să sfătuiți împreună. Taina vorbirii lor e simplă și înțelegerea lesne. Tu o vei întreba cu privirea, — ea îți va răspunde cu parfumul, și astel vei pricepe cuvintele, deși nu vei auzi nici un sunet, și vei afla povestea fiecărei flori, căci toate vor glăsui laolaltă și apoi pe rând, toate vor suspina și vor plânge, suspine de arome și lacrimi de rouă... Să nu te îndoiești, căci minunile se arată numai sufletelor care iubesc și cred desăvârșit...

*

Singur, departe de lume, de măhnirile și grigile vieții zilnice, rătăceam prin parcurile pustii ale unui orașel din inima Bohemiei. Pajistile se întindeau ca o apă verde până în

zare, cerul era limpede, iar petele de lumină asvârlite de soarele cald, erau întrerupte de umbrele copacilor, care își culcau la pământ siluetele lor cumiți, negre și grele, de străjeri neclintii ai vremii.

Amiaza era ferbinte. Fugisem grăbit sub bolta de frunze, știind bine că la ceasul acela voi putea fi singur. Spionai cu oare care sfială aleele, temându-mă să nu întâlnesc iarăși vre-un chip aerit de englizoaică glacială și onestă, care, stând din zori până în amurg înțepenită pe bancă, desenează în caetul ei de călătorie tot ce-i întâlnește privirea: copaci, biserici, oameni, câni sau copii.

Luasem cu mine un volum de versuri, și înaintam pe potecă, cetind. Aproape pierdusem măsura vremii. Cât despre locul unde mă găseam, nu știam nimic hotărît. Intâiași dată îmi îndreptasem pașii prin partea aceasta a parcului. Ceasornicul mă încredința că făcusem o plimbare de două ceasuri. Obosit, zăresc într'un luminiș o bancă de piatră, și ajungând în dreptul ei, vreau să m'așez. Dar privirile descoperiră cu uimire desfășurându-se înaintea mea o pajiste de trandafiri care-mi părea nemărginită. Mii de culori, mii de nuanțe se îmbiau ca să întocmească feeria sărbătorii aceleia, și o clipă crezui că mă aflu în țara vre-unui rege fantastic, care și-a cheltuit întreg avutul, ca să clădească legenda aceasta însuflețită de trandafiri. Atunci pricepui ce 'nsemnează nebunia florilor, care în unele țări din evul de mijloc ajunsese un fel de moliță; atunci îmi dădai seamă de adevărul celor înșirate prin hrisoave, cu privire la negoțul de flori din vechiul Amsterdam, ori la faimoasele bălciuri ale medievalului Haarlem, când s'a plătit cu zece litre de aur o singură lălea...

Simțeam în mine o ademenire bolnăvicioasă, care mă îndemna ca o magie să pătrund în pădurea de trandafiri, și să fur cele mai frumoase ramuri. Eram fermecat. Un fior plăcut îmi alerga prin sânge. M'așteptam să-mi iasă 'n cale o femeie și să mă întrebe ce caut...

Imi împlinisem dorința cu prisosință. Furaseram multe flori, dar lăcomia mă îmbia să-mi sporesc mănunchiul cu încă o floare, și încă una... Auzii un lătrat care se apropia, și un paznic îmi eși dintr'odată înaintea, mă apucă de braț, vorbindu-mi aspru într'o limbă pe care n'o cunoșteam. Cănele se aruncă asupra-mi să mă sfășie; mă temeam mai mult de el de cât de paznic...

Am fost dus din potecă în potecă până la castel, unde mă aștepta osânda. Toată clădirea fremăta. Auzeam glasuri, întrebări, lămuriri. După câteva clipe, o ușă se deschise, și feea pe care, m'așteptam s'o întâlnesc în pașiște, se ivi, dreaptă și maestoasă, privindu-mă muștrător, — apoi măsurându-mă de sus până jos, zimbi ciudat. Era stăpâna castelului, o femeie de vre-o treizeci de ani, cu ochii mari, albaștri, strălucitori...

Rușinat, umilit, i-am spus în franțuzește cine sunt, ce caut în orașelul acela, i-am lămurit că sunt un intelectual, un „poet”, că atras de ceva mai presus de puterile mele am pătruns în splendidul ei parc, și-am furat

trandafirii. Vrând s'o încredințez, i-am arătat pasportul, cartea mea de vizită, pe care mi-o oprit-o, după ce-și plimbă asupra-i privirile rătătoare, — îi întinsei de asemeni volumul de versuri în care cetisem mai înainte, numai și numai s'o pot încredința de distincția mea sufletească.

Castelana spuse ceva paznicului, care, de data aceasta, cu o politeță silită, se pregăti să mă întovărășească.

Scăpasem! Sărutai curtenitor mâna fermecătoarei blonde, și eșii „sub cerul liber”.

După ce-am rătăcit câteva ceasuri prin pădure, ajunsei în sfârșit acasă.

Răsufilai ușurat:

— Uf!...

Seara după cină, m'am întors de vreme să mă culc. Eram prăpădit de oboseală. Tre-cusem prin atâtea emoții... Mare îmi fu mira-rea, când zării în mijlocul odăii un coș larg, încărcat cu trandafiri. În vârful lor, pe un carton albastru, sta scris în franțuzește de o mână de femeie:

„Pentru Domnul Poet”.

În amurg.

S'aude cântec de tălăngi,
Să lasă înserarea,
S'aude cântec de tălăngi,
Să cerne floarea de pe crăngi
De-mi troină cărarea

Se'nstrună coarde în amurg
În glasuri de tropare
Se'nstrună coarde în amurg.
S'aud izvoarele cum curg
În fremătări ușoare.

Și'n suflet glas se'nbie lin
Ca'n vâl de mângâiere.
Și'n suflet glas se'nbie lin:
— Cobori în jos, amurg senin,
Coboară-te'n tăcere...

* *
*

Trandafir veșted.

(După Lenau)

Tot răsfoind găsi'ntr'o carte
Un trandafir rămas petale;
Dar nu mai știu a cărei mână
Mi l-a cules din cale.

Și tot mai mult în suflul serii
Se pierde cântecu'-amintirii.
Uita'voiu tot, poate și gura
Cu șoptele iubirii...

T. M.

„Bigamie sau ce?”

La articolul cu acest titlu al mult iubitului și marelui prietin al neamului nostru, dl Dr. Ioan Urban Jarnik profesor universitar în Praga — din nr. 9—10 al revistei noastre — primim următoarele deslușiri, cărora le facem loc cu plăcere.

Confuzia cu „bigamia” a pricinuit-o în „Serbările dela Blaj” raportorul „Tribunei” de pe vremuri. Iată cum! După ce nici unul dintre dnii, cărora li-s'a încredințat redactarea volumului „Serbările dela Blaj”, nu a luat parte personal la banchetul I. P. S. Metropolitului Mihályi, așa, avizați fiind la informații străine, am dat toastele rostite acolo în reasumatul ce ni s'a părut mai bun, al „Tribunei” din 31 August n. 1911. — Ori cine se poate convinge despre adevărul acestui lucru, din numărul respectiv al „Tribunei”, unde, cuvânt de cuvânt, se poate ceti ceea ce s'a reproduș în volumul serbărilor pe pag. 91. — Mai târziu, când a venit rândul tipăririi textului toastului (pe pag. 210) dlui I. U. Jarnik, s'a băgat de seamă — alunecarea, dar cu graba tipăririi volumului eram învoiați a crede că poate toastul reproduș prin foile noastre nu este întru toate *autentic*: va fi rămas ceva afară, etc. etc.

Aceasta este origina greșelii ominoase, pe carea, de sigur o regretăm, și pentru carea avem *scuza*: *errare humanum est*, și sperăm că și *iertarea* dlui Jarnik.

Cât pentru celelalte observații, din articolul citat, ne mângăiem cu aceea că alții, scriind despre Dsa, cum însuș ne spune cu mult humor, au făcut-o și mai *boacănă* decât noi! — Iar pe paginile 211 și 212 avem de a face cu evidente *greșeli de tipar*, de cari, pe lângă toată grija și truda, nu poți fi scăpat.

Ps. Tocmai la încheierea acestor șire primesc, tot în legătură cu articolul „Bigamie sau ce?” o scrisoare lungă, dar nespuse de gentilă dela însuș dl Jarnik — tot așa de hazlie și plină de spirit ca și articolașul publicat. Dl Jarnik îmi va ierta, că de dragul plăcerii ce cred că o fac cetitorilor acestei reviste, reproduc din scrisoarea Dsale următoarele șire, în legătură cu deslușirile de mai sus resp. cu articolul Dsale.

„Inchipuiți-vă, scrie dl Jarnik, că eu cetind pasajul respectiv din „Serbări” cam iute, nici

nu am băgat de seamă greșeala și, cine știe, poate ignoram treaba până în ziua de astăzi și articolul meu rămânea nescris... Vă întrebați de bună seamă, cum s'a făcut, de-mi veni totuși la cunoștință. Iată cum.

„Dv. veți fi știind că în familia mea, afară de nevasta care românește o rupe și dânsa, mai cu seamă fiind vorba să priceapă cele scrise românește, cel care știe românește este băiatul meu cel mai mare, pe care îl chiamă Hertvic și care ocupă post de bibliotecar al țării în capitala Moraviei, Brno (Brünn). Dsa care într'o lună va fi atins vârsta de 35 ani, jumătatea acestui timp s'a ocupat pe lângă altele și cu studiul limbii române și având talent de limbi, a învățat-o atât de bine, încât mai cu seamă în scris de mult m'a întrecut pe mine, care am început acum 37 ani să mă îndeletnicesc cu studiul graiului urmașilor coloniilor traiane în Orientul Europei. Dacă vreți să vă convingeți despre aceasta, n'aveți decât să luați „Neamul românesc literar” al lui N. Iorga nr. 37—38 din anul curent, unde băiatul meu a dat la iveală o traducere din boemește despre Bucureștii din 1870, 4 ani după venirea în țară a regelui de acum al României, Carol I.”

„Luând și el cartea despre serbările dela Blaj în mână și cetind cele ce se țin de mine, iată-l aud apostrofându-mă, așa ni-tam ni-sam, cam în modul următor: „Da bine tată, ce s'a ales de nevasta Dsale cea dintâi, pe care acum 35 de ani ai luat-o la Blaj?” — Mă uit buimăcit la el, că de unde îi vine să-mi facă o asemenea întrebare, și-l văd arătându-mi pasajul cu pricina. Atunci am chemat pe nevastă, de i-am arătat și ei și celorlalți copii și toți am râs cu hohot despre quiproquoul acesta hazliu.

„Și dacă mi-a venit îndată gândul să scriu un articolaș despre lucru, și încă într'o revistă care își vede lumina zilei tocmai în Blaj, aceasta se lămurește lesne...” etc.

Din parte-mi nu mai adaug, decât că Dumnezeu să ni-l țină pe dl Jarnik mulți-mulți ani, în vigoare și sănătate, spre bucuria și mândria noastră a Românilor de pretutindenea.

Primește, Dle redactor, asigurarea deosebitei mele stime etc.

Dr. Victor Macaveiu.

POVARA CRUCEI.

UNEI COPIIE.

...Iar albiu umeri de zăpadă
Povara crucei n'o pot duce
Și nu's meniți nici crinii mâinii
Pe brațele'i să se usuce.

Ci totuși, n'o uita, — gândește
E-o fericire că e grea:
Cel ce nu poate s'o ridice
Se poate răzîmă pe ea!

1913/II — Mănăstirea Pasărea.

D. NANU.

A doua formă participială a verbului „a fi“.

De I. Corbu.

Limba, ca și literatura poporului nostru, e încă un teren de explorat. Cuvintele noi, formele noi, sau mai bine zis, necunoscute cărturarilor, încă nu sunt epuizate.

Dăunăzi cineva vorbind despre vreme spunea, „că astă iarnă n'a fost frig mult". Și i-am răspuns în dialectul năsăudean: „N'a fost, ce e drept, dar mai este încă vreme de *ciut*" (cu *ci* moale).

Cuvântul din urmă mi-a tras luarea aminte. E evident, că vine dela verbul „fi", deci în limba literară trebuie scris cu *f*: *fiut*, de două silabe, cu tonul pe *u*. E lesne de găcit, că aici avem de a face cu o a doua formă participială a verbului „fi", pe lângă forma „fost“.

Caut în dicționarul Academiei la „fi", caut „fiut", nu se găsește. Va să zică lingviștii noștri nu o cunosc această formă. Să fie ea uzitată numai în părțile năsăudene?

Forma de fapt există, dar nu se folosește ca participiu, nici în conjugare, ci, precum s'a văzut și în propoziția de mai sus, numai ca *sub-*

stantiv deverbal (substantiv format din verb). De forma participială „fost" e atât de legată noțiunea trecutului, încât e imposibil de folosit, cum se folosesc participiile dela celelalte verbe, ca substantive deverbale, cari nu pot să arate timpul acțiunii. De aceea poporul a recurs aici la o a doua formă participială a lui *fi*. De pildă poți zice: „mai este, sau nu va mai fi vreme de lucrat", dar nu poți zice: „mai este vreme de fost, ci de fiut". Sau să luăm fraza: „de *lucrat* am lucrat, dar...", în prezent: „de *lucrat* lucrăm..." în viitor: „de *lucrat*, vom lucra..." Să formăm acum aceleași fraze cu verbul a *fi*, în loc de *lucrat*. De pildă întreabă cineva: „fost-au oameni mulți la târg?" și i se răspunde: „de fost au fost, dar n'a fost târg bun", dar se poate zice și așa „de fiut au fost, dar..." Dar în prezent, sau viitor nu mai poți folosi forma *fost*, ci numai *fiut*. Așa vom răspunde la întrebarea de sus: „de fiut sunt", sau: „de fiut vor fi oameni destui, căci e zi de sărbătoare, dar nu va fi târg bun, căci e rău de bani".

Cântece.

S'a slins viața din potică
Cu zvonirile de cânturi,
Fremătând vuiște codrul,
Cade frunza rânduri... rânduri.

Și-aiurit ascult cum plânge
Glasul cânturilor mele:
— Und'mi-i mândra und'mi-i sora,
Unde-s vremurile-acele?...
*
*
*

Visuri șterse, basm din vremi,
Cânturi tainice de ape
Iar vâ'nchid în lumea lor
Obositele-mi pleoape

Ce 'npletesc în cânt duios
Alintările ușoare...
Alintări din basmul vechiu

Cu-o copilă și cu-o floare...
*
*

GLASUL CAȘCADELOR.

Cascade de apă, revarsă argint
Cascadele cântă, dar apele mint,
Căci glasul lor spune că'n cerul albastru
Sunt raze și-i aur în fiecă aștru,
Dar cerul de nouri îndată e plin
Deși răsăritu-i fusese senin.
Iar aștrii departe, ce'n noată'n lumină
Vai, tot ca pământul sunt globuri de tină...
În tot e-amăgire, să nu te-amăgești:
Te'ncrede'n frumosul ce'n tine-l găsești.

D. Nanu.

Vii toamnă.

1.

Vii toamnă, vii
 Să scutură salcâmi
 Și florile 'n grădină,
 Hlamida de petale
 Și-o scutură pe cale.
 De freamăte e plină
 Și de susur pădurea;
 Ear cântăreții veșnici
 Pe ceriul sur, triumfiuri
 De paseri călătoare,
 S'adună cete, cete
 Și pleacă pe 'ndelete,
 Spre țările cu soare.
 Să duc spre calde zări
 Și cânt nu mai răsună,
 În nopțile cu lună,
 Pe tainice cărări.
 Doar vântul de mai cântă –
 Prin crengile pustii,
 în nopțile târzii,
 Din trista lui ghitară...

2.

Vii toamnă, da! vii iară
 Cu zile mohorâte,
 Cu nopți pustii și reci.
 Ca sufletele noastre –
 Și'n drumul pe-unde treci,
 Lași frunze 'ngălbenite,
 Și codrii ruginiți,
 Imbrobodiți în ceață –
 Și-alee troenite
 De frunze veștezite;
 De foi îngemănate
 Lipsite de viață.

3.

Vii toamnă, vii cu frig
 Și sufletul mie rece,
 De par' c'a înghețat
 Ori ce suflare 'nfrânsul,
 Și nimenea nu-mi trece
 La porțile gândirii,
 La ușa 'nchipuirii.
 Doar lacrima și plânsul
 De-și caută-aieva loc,
 Prin porțile privirii.
 Și-o fărâșă de noroc
 Visat într'un amurg
 Mai licărește 'n roșă
 Bobițelor ce curg... –

4.

Vii toamnă, vii...
 Dar vino! –
 O! vino mai curând.
 Vezi nimenea nu te-așteaptă
 Și nimeni nu dorește,
 Duiosul tău vestmânt,
 Ci-atâtea suferinți,
 Ce mi-le hărăzește,
 Trăind mereu, viața;
 Spre tine ne îndreaptă
 Spre tine ne pornesc
 Tu ști să le deslegi
 Tu toamnă ne'nțelegi. –
 Când toate ne mințesc –
 Tu toamnă nu ne minți!

Virginia Crivas.

INFORMAȚIUNI LITERARE.

Fragmentul tragediei Phedra — cel mai frumos mărgăritar din capod'opera marelui Racine, face parte dintr'o traducere terminată, a întregii piese.

Domnii Nanu și A. de Hertz, tânărul și talentatul autor al „Păianjenului”, și-au împărțit astfel munca, potrivit temperamentului lor literar; D. Nanu: Actul I. întreg. Din act. II: scenele II, III și IV. — Din act. al III: Scenele II și V. Actul al IV-lea întreg.

Tot restul (ceia ce reprezintă jumătate piesa) e tradus de tovarășul său literar. Intr'unul din numerele viitoare sperăm să dăm un fragment și din traducerea domnului A. de Hertz și anume cea mai caracteristică talentului său epic: Moartea lui Hippolyt.

Acest mod de a conlucra, foarte original, e pus în practică poate pentru întâia oară. În adevăr, față cu o operă universală de însemnătatea Phedrei, nici nu se putea imagina o mai bună îmbinare de eforturi, de cât aceea a două temperamente dintre cari unul să fie în plină fierbere a tinereții scăpărătoare, celălalt în plină maturitate pentru redarea acestor sentimente mai conținute și mai înăbușite de îmbrățișarea de fer a conștiinței.

Ne-aducem aminte de unul din cuvintele aceleia care se gravează drept în inima memoriei — fiindcă merg drept în miezul judecării — și pe care d-nul N. Iorga l'a scris cu privire la viața literară de acum câți-va ani: „Și în toată această fărîmîțare de puteri” — zicea d-sa cu melancolie — „nici măcar o prietenie mai adâncă între literați, din care să isvorască un spor de energie a talentelor!”

Se pare că sămânța înțeleptelor cuvinte n'a fost aruncată numai pe ogoare sterpe. În adevăr, traducerea „Phedrei” în românește este rezultatul unei frățești încrederi reciproce la celor doi autori în forțele lor literare, e isvorită din una din acele prietenii pe care atât de bine o indica dl Iorga, ca isvoritoare de spor de energii în înfăptuirea frumosului.

După „Phedra” lui Racine suntem informați că va veni rândul lui *Polyeucte* al lui Corneille în traducerea d-lor Corneliu Moldoveanu și D. Nanu.

Intr'un ceas bun!

Impământenirea capod'operilor străine e cel mai bun ferment pentru a pregăti limba și a-i da o haină rafinată, în care să se îmbrace mai ușor capod'operile viitorului.

NIGRIM.

— **Beția morții.** —

O broșură în 24 de pagini, ce conține o conferință ținută la Buzău în seara de 20 Ianuarie 1912; o conferință în care Nigrim și-a desvălit o comoară din suflet într'un oriental oraș din țara românească; un diamant de literatură, asvârlit poate în fața unor oamnei, cari în viața lor n'au auzit decât fraze de umflată politică. — Și autorul acestei broșuri, își alege ca subiect punctul unitar spre care tinde întreagă existența și iarăș scopul ce-l urmărește fatalmente acest punct în perpetuarea evoluțiilor, pe cari nu le-a înțeles nimeni niciodată.

Viața și Moartea! Și mai ales cea din urmă — „Beția Morții”. Aceste două cuvinte tănuiesc cele mai nevăzute și mai neauzite adevăruri. Și autorul ne ia dela început cu seriozitatea unei gândiri mature, balansează viața și moartea cu o cumpănă foarte dreaptă și cu o putere izbitoare de judecată. O notă de senin pesimism plutește peste tot ce ne spune, ca și cum întruparea cuvântului său, ar avea de rezultat un zeu nespus de frumos, dar întunecat, trist; un zeu a cărui vorbă ar merge cristalină, a cărui minte ar fi clară ca sfânta zi, dar care ar fi trist, trist.

Intr'un loc zice: „O, sete adâncă de viață! Pentruce ființele ard de dorul traiului, pe când moartea se îmbată din însaș băutura vieții!” Mai departe: „Și noi ne ducem înainte, fără să ne aruncăm ochii înlăturî, fără să ne îndreptăm urechea spre maluri, ca și cum vadul pe care ne mână sufletul n'ar duce la întunecata mare a morții; ca și cum am fi născuți pentru o vecinică viață”.

„Moartea este dușmana minciunii ademenitoare, ea este strigătoarea iluziilor înșelătoare, este solul vestitor al repausului din cuprinsul imperiul tăcerii”:

„O, dacă disprețul vieții și al morții ar avea destulă putere stăpânitoare asupra omului, câtă liniște n'ar vărsa el în sufletul omenesc!”

„Căci ne-am născut ca să stăpânim pe alții, dar nu să ne stăpânim pe noi înșine. Impărăția noastră e lumea întreagă, dar sclavi ai noștri proprii, suntem noi înșine!”

„Și câte citate n'aș putea să enumăr aici,

din minunata broșură a dlui *Nigrim!* Peste toată întinderea ei, găsim apoi risipit acel parfum, caracteristic personalității unui suflet adânc cunoscător de suflet, și al unui eminent poet.

Păcat, că de 15 ani aproape dl Nigrim n'a mai publicat nimic, căci cu o mai mare potență de sentimentalism și voință, astăzi ar fi unul din cei mai mari poeți filosofici români, pe când așa până într'o clipă de restaurare a rămas numai un profund cugetător, cunoscut mai mult de revistele străine. (*Revista d'n Worms. Paris.*)

Terentius.

REDAȚIONAL. In anul trecut apărind numai 10 numere din „*Revista politică și literară*” pentru cititorii noștri să nu fie păgubiți, am hotărât ca toți aceia, cari anul trecut și-au achitat costul abonamentului să primească revista în acest an de apariție cu o reducere de 2 cor. la prețul obicinuit. Pentru a preîntîmpina ori ce neînțelegeri în viitor, atragem atențiunea cititorilor noștri și asupra schimbării făcute în costul abonamentului, întrucât pe viitor prețul revistei pentru ori cine, este de 12 cor. pe an. În acelaș timp rugăm pe toți cei ce vor să aboneze revista, să binevoiască a ne achita înainte costul abonamentului, ori să ne avizeze despre această intenție a dlor, căci pe viitor nu vom mai trimite foaia decât strict numai abonaților noștri. Ori ce schimbare de domiciliu rugăm să ni se anunțe la timp.

„REVISTA POLICĂ ȘI LITERARĂ” primește ori ce fel de reclame, anunțuri și inserțiuni, pe lângă următoarele taxe:

Pentru fiecare cm. pătrat: 6 fil. de prima publicare. Pentru fiecare cm. pătrat 4 fil. de publicările ulterioare.

Aceste publicări se vor aclude pe hârtie deschilinită la corpul revistei.

Stilizarea publicațiunilor, la dorință, se face gratuit din partea administrației.

BIBLIOGRAFIE.

Cărți și reviste.

Ne-a sosit la redacție: „Beția de cuvinte și altele”, o broșură retipărită din revista „Ion Creangă” și datorită ilustrului profesor la universitatea boemă din Praga, dlui Dr. Ioan Urban Jarnik, cunoscut și iubit așa de mult de toți Români pentru dragostea ce ne-o poartă și pentru excelentele publicații, cu cari ne-a dăruit.

*

Din excelenta „*Biblioteca pentru toți*” ne-au sosit la redacție următoarele cărți: „*Educația prin sine însuș*”, de dl G. Aslan, doctor în litere și filozofie dela universitatea din Paris, docent la universitatea din București. Succesul fără precedent

pe care l'a obținut această frumoasă scriere de filozofie practică, a îndemnat direcția „Bibliotecii pentru toți” s'o cumpere pentru a o pune la îndemâna tuturor tinerilor, cari se îngrijesc de viitorul lor, tuturor oamenilor doritori să trăiască o viață mai bună.

Toate revistele și ziarele de seamă au vorbit în chip favorabil despre merituosă lucrare a dlui Aslan. Domnul I. Kalinderu s'a ocupat de ea într'un raport către Academie, din care extragem următoarele rînduri:

„In primele trei prelegeri autorul examinează foarte sumar problema educației, utilitatea ei, posibilitatea și scopul ce trebuie să-și dea arta educației și ajunge să determine astfel și rolul și posibilitatea auto-educației. In acest scop dl Aslan atinge în treacăt câteva din marile probleme filozofice și sociale: optimism și pesimism, egoism și altruism, individualism și coletivism. Asupra acestor probleme enunță câteva indicații generale și întrebunțează un stil ușor și limpede.

Scopul și posibilitatea educației odată admise, autorul se ocupă de mijloacele de cari dispune educatorul și auto-educatorul în atingerea scopului. In această vedere studiază fenomenele de sugestione. Autorul citează, ca să exemplifice sugestiunea, o sumă de cazuri curioase și interesante. Pentru autoeducație însă mijlocul cel mai indicat este autosugestiunea. Dl Aslan arată cum ne putem autosugestiona un ideal de viață. In acest sens expune multe precepte frumoase extrase din cărțile moralistilor.

„Opinia publică, contagiunea morală, puterea de sugestie a proverbelor sunt tratate pe scurt. Comerțul oamenilor mari, exemplul și cultul lor este recomandat autoeducatorului. Cunoașterea mijloacelor de educație trebuie complectată prin cunoașterea piedecilor ce poate întimpina arta educației. Intre aceste piedeci dl Aslan enumără: apatia, abulia sau lipsa de voință, reveria sau lipsa spiritului critic. Educația prin sine însuși are să lupte cu aceste obstacole.

„Problema mijloacelor educației, rezumată aci, face obiectul la 4 prelegeri (IV, V, VI, VII).

„Restul prelegerilor se ocupă cu educația fizică, educația voinței, a inteligenței a sentimentului și cu formarea deprinderilor.

„Lucrarea este scrisă într'un stil curat și presărată din belșug cu anecdote, cari fac lectura plăcută.

„Caracterul scrierii este dar atât distractiv cât și instructiv. De aci se explică, de ce prelegerile dlui Aslan au fost urmărite cu multă atenție.”

Prețul 60 bani. De vânzare mai la toate librăriile din țară. Catalogul complect al „Bibliotecii pentru toți” a se cere la librăria editoare Leon Alcalay, București.

Proprietar-editor: Aurel Ciato.
Redactor responsabil: Ioan Mihu.

